

ÇANKIRI SALUR: ORTA ANADOLU’NUN KUZEYİNDE BİR ESKİ TUNÇ ÇAĞI MEZARLIĞI

Resul İBİŞ, Sinan DURMUŞ*

Anahtar Kelimeler: Orta Anadolu • Eski Tunç Çağı • Salur Mezarlığı • Kiiş Mezar • Seramik

Özet: Salur Mezarlığı, Orta Anadolu’nun kuzeyinde Çankırı İli Orta İlçesi Salur Köyü yakınlarındadır. Burada 2008 yılında Çankırı Müzesi Müdürlüğü tarafından kısa süreli bir sondaj kazısı yapılmıştır. Sondaj kazısı sonucunda yirmi adet oldukça tahrip olmuş küp ve taş örtülü basit toprak mezar ortaya çıkarılmıştır. Bu mezarlar ve mezar buluntuları Kuzey/Orta Anadolu ve İç Batı Anadolu’da çağdaş dönemlerden bilinenlerle benzer özellikte eserler içermektedir. Bu çalışmada Salur Eski Tunç Çağı mezarlığında ele geçen buluntuların tanıtılmasının yanında, buluntular yakın paralelleri ile karşılaştırılarak göreceli bir kronoloji kurulmaktadır. Bu çalışmanın diğer bir amacı da ‘Hatti’ çekirdek bölgesi içinde kalan Çankırı İli’nin nispeten az tanınan maddi kültürünün daha geniş kitlelere tanıtılması ve yapılacak yeni çalışmalara ufuk açmasıdır.

ÇANKIRI SALUR: AN EARLY BRONZE AGE CEMETERY AT THE NORTH-CENTRAL REGION OF ANATOLIA

Keywords: Central Anatolia • Early Bronze Age • Salur Cemetery • Pitbos Grave • Ceramic

Abstract: The Çankırı Museum carried out short-term excavations in 2008 at Salur Cemetery, which is located near the village of Salur at the Orta district within the province of Çankırı in north-central Anatolia. Twenty severely damaged pithos graves and stone-covered simple earth graves were uncovered. These grave types and grave finds have demonstrated significant similarities with contemporary material from the sites at north/central Anatolia and interior of western Anatolia. By means of close parallels from such sites, this study will determine a relative chronology, in addition to introducing the contents of this cemetery, which dates to the Early Bronze Age. Other objectives of this study include the introduction to wider audiences the under-investigated material culture of the Çankırı region, which includes the core of what is traditionally known as the ‘Hatti’ lands and the articulation of archaeological resources for future topics of research.

* Arkeolog Resul İbiş, Çankırı Müzesi Müdürlüğü, TR-18100 Merkez / ÇANKIRI. e-mail: resulibis@gmail.com

* Arkeolog Sinan Durmuş, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürlüğü, TR-06240 Ulus / ANKARA.

e-mail: inandurmus77@hotmail.com

Çankırı İli, Orta Anadolu Coğrafi Bölgesi'nin kuzeyi ile Karadeniz Coğrafi Bölgesi arasında kalmaktadır. Bu nedenle il, iki bölgenin özelliklerini de barındırmakta ve bir geçiş alanı oluşturmaktadır¹. İlin prehistorik ve protohistorik dönemleri arkeoloji bilimi açısından çok az araştırılmıştır. Elimizdeki mevcut veriler, yüzey araştırmaları² ve az sayıda kısa süreli kazılara dayanmaktadır³. Salur Höyüğü ve makalemizin konusunu oluşturan Salur Mezarlığı ilk kez, 1999 yılında Prof. Dr. Roger Matthews ve ekibi tarafından gerçekleştirilen Paflagonya Bölgesi yüzey araştırmalarında tespit edilmiştir⁴. Bu yüzey araştırmasından elde edilen küçük buluntular ve ulaşılan sonuçlar yine R. Matthews tarafından tanıtılmıştır⁵.

Salur Höyüğü ve Mezarlığı Çankırı İline bağlı Orta İlçesi'nin 5 km kuzeybatısında, Salur Köyü'nün 1 km kuzeyinde, Orta-Çerkeş karayolunun 6. Km'sinde, yolun 50 m batısında yer almaktadır (Harita 1). Salur Höyüğü ve Mezarlığı, etrafı tepelerle çevrili 1283 m rakımlı küçük bir plato üzerine kurulmuştur. Yerleşim alanının yakınında günümüzde suları neredeyse kurumuş olan Taşlıyayla ve Ardıç Pınarı adlı su kaynakları bulunmaktadır. Tarıma elverişli toprakları ve su kaynakları dönemin sakinlerinin burayı tercih et-

mesinde önemli bir etken olmuş olmalıdır.

Salur Höyük, yüzeyindeki çanak çömlek parçalarına göre Geç Kalkolitik, Eski Tunç Çağı, 2. Bin ve Demir Çağı'nda yerleşim görmüş küçük ve yassı bir höyüktür⁶ (Res. 1). Höyüğün yaklaşık 50 m kuzeyinde, yüzeyde çok sayıda küp ve insan iskeletlerine ait parçaların bulunduğu mezarlık alanı bulunmaktadır. Bu alan üzerinde de maalesef birçok mezarlık alanında olduğu gibi kaçak define arayıcıları tarafından açılan, kazı çukuru bulunmaktadır.

Salur Mezarlığı'nın dağılım alanının ve kapsadığı dönemlerin tam olarak anlaşılabilmesi amacıyla 2008 yılında Çankırı Müzesi'nce 18 günlük bir sondaj kazısı gerçekleştirilmiştir⁷. Yapılan ilk sondajlarda öncelikle mezarlığın dağılım alanının ve döneminin saptanması hedeflenmiş ayrıca, Salur sakinlerinin Anadolu'daki çağdaşı kültürlerle ilişkilerinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Mezarlık alanı yüzey buluntularının dağılımı göz önüne alınarak, öncelikle 10x10 m'lik yirmi kareye ayrılmış, bu karelerin çeşitli yerlerinde sekiz adet 1x5 m'lik, iki adet 1x10 m'lik sondajlar yapılmıştır (Plan 1). Sondajların kesitlerine denk gelen mezarların açığa çıkarılması için ise mezarın büyüklüğüne göre cepler açılmıştır. Bu sondajlardan S-1 (M-1, 2, 5, 6, 7), S-2 (M-3, 4), S-5 (M-8, 9, 10, 11, 14, 15), S-7 (M-12, 13) ve S-10 (M-16, 17, 18, 19, 20) sondajlarında mezarlara rastlanı-

¹ Gökmen 2007.

² Matthews 1999, 245-254; Matthews 2000, 175-180; Matthews 2001, 249-256; Matthews 2002, 9-14; 2003, 219-222; Matthews – Glats 2009; Sipahi 2003, 275-284; Sipahi – Yıldırım 2005, 353-364; Yıldırım – Sipahi 2007, 335-350; Yıldırım – Sipahi 2009, 91-106.

³ Özgüç 1988; Süel 1989, 145-163; Süel 1991, 205-214; Süel 1992, 129-145.

⁴ Matthews 2001, 250-252, Fig. 1-4.

⁵ Matthews 2004, 55-66.

⁶ Matthews 2004, 59; Matthews 2009, 79 vd.

⁷ Kazı çalışmaları Çankırı Müzesi'nden Arkeolog Resul İbiş, Arkeolog Sinan Durmuş ve Arkeolog İbrahim Sezen tarafından oluşturulan bir ekiple yürütülmüştür.

ken, S-3, S-4, S-6, S-8 ve S-9 sondajlarında herhangi bir buluntuya rastlanmamıştır (Plan 1). Yapılan sondajlar mezarlıkta yaklaşık 800 m²'lik bir alanda gömü yapıldığını ortaya çıkarmıştır.

Kazı çalışmalarında, üstteki 30-35 cm kalınlığındaki kahverengi renkli kültür toprağının, altta bej renkli kumlu ve çakıllı jeolojik tabaka ile sonlandığı görülmüştür. Gömüler bu kültür toprağı ile alttaki jeolojik tabakanın içine kazılan oval çukurlara yerleştirilmiştir. Bu mezar çukurlarının yüzeyden itibaren ortalama derinlikleri 50 ila 80 cm arasında değişmektedir. Mezarlık alanının kullanıldığı dönemde, üstteki kültür toprağı daha kalın olmalıdır. Erozyon ve tarla sürümü gibi nedenlerden dolayı, zamanla bu kültür toprağı tepenin eğimine bağlı olarak eteklere taşınmış, mezarların üst kısımlarının ortaya çıkmasına ve korunmasız hale gelmesine neden olmuştur. Alanın günümüzde tarla olarak kullanılması ve makine tarım faaliyetleri mezarların birçoğunu tahribata uğratmış ve mezarların dağılarak iç içe geçmesine neden olmuştur.

Mezarlar

Sondaj kazısında 13'ü küp mezar, dördü küp kapama, biri ikili küp ve ikisi taş örtülü basit toprak mezar olmak üzere dört farklı tipte (Res. 2), toplam 20 mezar ortaya çıkarılmıştır. Mezarlar arasında çok fazla seviye farkı yoktur. Nadir olarak, aralarında dönem farkı olmadığını düşündüğümüz bazı mezarların daha önce yapılan gömünün üzerine gelerek alttaki mezarı tahrip ettiği görülmüştür (Res. 3). Benzer şekilde bir alttaki gömü gözetilmeksizin yerleştirilen mezarların

Demircihüyük-Sarıket *Nekropolü*⁸ ve Resuloğlu Mezarlığı'nda⁹ da mevcut olduğu kazıcıları tarafından rapor edilmiştir. Salur Mezarlığı'nda mezarlar arasındaki mesafeler oldukça yakındır. Hatta bazı durumlarda mezarlar birbirine değecek şekilde yerleştirilmiştir.

Mezarların yönlerine bakıldığında 10 mezarın batı-doğu,¹⁰ üç mezarın güneybatı-kuzeydoğu ve diğer üçü ise kuzeybatı-güneydoğu istikametindedir. Bu 16 mezarda kendi içinde bir yön birliğinden söz edilebilir. Çünkü bunlarda gömülerin tamamının başlarının batıda ve yüzlerinin güneye dönük olduğu görülmüştür. Altı mezardaki kuzeybatı ve güneybatı yönünde olan çeşitli derecelerdeki sapmaların mevsimsel olarak güneşin dünyaya olan açısındaki değişikliklerden kaynaklandığı düşünülebilir. Farklı yönlenme gösteren dört mezardan ikisi güneydoğu-kuzeybatı (M-17, M-19), diğer ikisi ise güney-kuzey yönlüdür (M-9, M-18).

Küp mezarlarda ölümler, başları küpün ağız kısmına, ayakları dip kısmına gelecek şekilde, çoğunlukla *boker*, az sayıda da *nim-boker* pozisyonunda yerleştirilmiştir. Salur Mezarlığı'nın da içinde bulunduğu Orta Anadolu'nun kuzeyinde sistemli olarak araştırılan Balıbağı¹¹, Resuloğlu¹², Maşat Höyük¹³ ve Alishar'da¹⁴ bulunan me-

⁸ Seeher 1993, 366.

⁹ Yıldırım – Ediz 2006, 57.

¹⁰ Yönler yazılırken ilk verilen yön başın bulunduğu konumu, ikinci verilen ise ayakların bulunduğu konumu göstermektedir.

¹¹ Süel 1992, 132.

¹² Yıldırım 2005, 195; Yıldırım 2006, 3 vd.; Yıldırım – Ediz 2006, 57; Yıldırım – Ediz 2008, 444.

¹³ Emre 1979, 3-4.

¹⁴ Osten 1937, 135 vd.

zarlarda da benzer şekilde bir yönelme olduğu görülmektedir. Resuloğlu ve Maşat Höyük küp mezarlarında Salur Mezarlığı'ndan farklı olarak ölülerin baş kısımlarının küpün dip kısmına gelecek şekilde yerleştirildiği rapor edilmektedir.

Mezarlarda bulunan iskeletlerden, bireylerin sağ taraflarına yatırıldıkları, bacakların karına doğru çekildiği, kolların bükülerek ellerin çene hizasına bırakıldığı tespit edilmiştir. Yirmi mezarın tamamında tekli gömü yapılmıştır. *In situ* ele geçen bu 20 mezardaki iskeletler genç erişkin ve erişkin bireylere aittir¹⁵. Ancak kazılan mezarların yakın çevresinde ve hatta içerisinde karışmış halde bulduğumuz *in situ* olmayan iskelet parçalarının antropolojik değerlendirmesi sonucunda, içerisinde bir bebek ve dört çocuğun da bulunduğu 21 adet bireyin daha varlığı ortaya çıkmıştır¹⁶.

Salur Mezarlığı'nda dört farklı tipte gömü yapıldığını belirtmiştik; bunlardan ilki, üzeri 4-5 adet iri taşla kapatılmış basit toprak mezarlardır (M-11, M-20). Bu mezarlarda ölen kişi oval açılan bir mezar çukuruna *nim-boker* pozisyonunda yatırılmış ve üzeri bir miktar toprakla kapatıldıktan sonra muhtemelen cesedin yırtıcı hayvanlar tarafından çıkarılmasını engellemek için mezar yönüne uygun olarak yan yana iri düzensiz taşlar yerleştirilmiş ve kapatılmıştır (Res. 1,1). Benzer şekilde üzeri taşla kapatılmış basit toprak mezarlar Demircihüyük-Sarıket *Nekropolis*'nde de bulunmaktadır¹⁷.

İkinci mezar tipini, küp kapama mezarlar oluşturmaktadır (M-1, M-4, M-10, M-13). Bu mezarlarda ölü, toprağa açılan mezar çukuruna *boker* veya *nim-boker* pozisyonunda yatırılmış ve üzerine dikey kırılarak ikiye ayrılmış bir küp yerleştirilmiştir. Küpün dört bir tarafı çeşitli büyüklükte kaba taşlarla desteklenerek kapatılmıştır (Res. 1, 2). T. Özgüç'ün "sözde küp mezar" olarak adlandırdığı bu mezar şekli batıda Kusura'dan tanınmaktadır¹⁸.

Üçüncü mezar tipi, Salur M-14 mezarında karşılaştığımız ikili küp mezardır (Res. 1, 3-4). Bu mezarda orta büyüklükteki boyunsuz iki küpün ağızları bir birinin içine girecek şekilde yatırılmıştır. *Hoker* pozisyonunda yatırılan gömünün gövdesinin üst yarısı bir küpün içine, gövdenin alt kısmı ikinci küpün içine gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Ölüyü içine almaya yetecek büyüklükte küp bulunmadığında ağız ağza yerleştirilmiş iki küpün kullanıldığı mezarlar Resuloğlu Mezarlığı¹⁹, Küçükhöyük Mezarlığı²⁰ ve Demircihüyük-Sarıket²¹ Mezarlığı'nda da bulunmaktadır.

Dördüncü mezar tipini oluşturan küp mezarların sayısı 13'tür ve bunlar %65'lik bir orana karşılık gelmektedir (M-2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 15, 16, 17, 18, 19). Küp mezarların çoğunluğu batı-doğu veya güney-batı-kuzeydoğu istikametindedir. Sadece M-9 ve M-18 küp mezarları güney-kuzey aksındadır. Küplerin ağızları çoğunlukla

¹⁸ Özgüç 1948, 16.

¹⁹ Yıldırım 2006, 6

²⁰ Gürkan – Secher 1991, 51, Res. 5, G.96, G.114, G.74, G.185, G.80.

²¹ Secher 1993, 366; Secher 2000, 18-20, Res.9 (Doppel-pithosgrab).

¹⁵ Yiğit ve diğ. (Baskıda)

¹⁶ Yiğit ve diğ. (Baskıda)

¹⁷ Secher 1992, 164; Secher 2000, 22-23, Res. 9. (Steinkisten grab)

yassı taşlarla kapatılmış yanlarına yine düzensiz taşlarla destek yapılmıştır (Res. 1,4). Ağız kısmında taş bulunamayan bazı mezarların ise yüzeye çok yakın olmasından dolayı tarım faaliyetleri neticesinde yerinden söküldüğünü düşünmekteyiz. Alan üzerinde iki tarla arasındaki sınır üzerine yakın zamanda toplanmış olan ve mezarlarda kullanılanlarla benzer nitelikteki taşlar, bu görüşümüzü destekler niteliktedir. Ağızları yassı taşlarla kapatılarak, çevresi düzensiz taşlarla desteklenen küp mezarlar “Anadolu kültürlerinin hâkim mezar tipidir”²² ve Orta Anadolu’da Eski Tunç Çağı yerleşme yerlerinde bu mezar tipinin sayısı artmaktadır²³. Maşat Höyük²⁴, Resuloğlu Mezarlığı²⁵, Balıbağı Mezarlığı²⁶, Kaklık Mevkii Mezarlığı²⁷, Küçükhöyük Mezarlığı²⁸ ve Demircihöyük Sarıket *Nekropolü*²⁹ gibi hemen hemen aynı döneme tarihlenen mezarlıklarda en yoğun olarak kullanılan mezar biçimidir.

Salur’da bulunan mezarlar, İç Batı Anadolu ve Kuzey / Orta Anadolu’nun Eski Tunç Çağı mezarlıklarıyla mezar tipleri ve ölü gömme adetleri bakımından büyük benzerlikler göstermektedir.

Mezar Küpleri

Mezarlık üzerindeki tarım faaliyetlerinden dolayı küplerin sadece alta kalan

kısımları ele geçmiştir (Res. 3-6). Mezar küplerinin yükseklikleri 60 ile 120 cm, karın genişlikleri 55 ile 90 cm arasında değişmektedir (Çiz. 1,1-10; 2,11-19). Gerek küp mezarlarda gerekse küp kapama mezarlarda kullanılan küpler, taşçık, kum ve az saman katkılı, kaba hamurlu olup orta derecede fırınlanmıştır. Açık kırmızı veya devetüyü renklerinin hâkim olduğu küplerin bazılarının yüzeylerinde pişirme tekniğinden kaynaklanan grinin çeşitli tonlarında alacalanmalar görülmektedir. Bazı örneklerin astarlarında dökülmeler mevcuttur. Küplerin çoğunluğu hamurunun renginde astarlanmışken, bulunan altı örnekte ağızlarının içinden başlayarak dışta omuz hizasına kadar koyu kırmızı renkte astarlandığı görülmüştür (Çiz. 1,8; 2,13-14; 17-19). Bu astar ince yıkanmış ve demir oranı yüksek sıvı haldeki astar hamurunun kabın yüzeyine bir fırça yardımıyla uygulanması ve pişirilme esnasında okside olarak kırmızı renk almasıyla oluşturulmuştur. M-10 küp kapama mezarında kullanılan küpün ağız kenarı ve hemen altı bant astar (*rim slip*) ile bezenmiştir (Çiz. 2,11). Bant astar uygulaması Troya’da ETÇ III ile başlamaktadır³⁰.

Sondaj kazısında elde edilen küplerin sayısı 19’dur. Bu küpleri tipolojik olarak boyunsuz ve kısa boyunlular olmak üzere iki ana gruba ayırmak mümkündür.

Boyunsuz küpler, içe eğik ağız kenarlı, geniş karınlı ve dibe doğru daralan veya oval gövdeli, genellikle düzensiz düz diplidir. Tamamının omuzları üzerinde karşılıklı iki adet yuvarlak kesitli yatay kulplu bulunmaktadır³¹. Boyunsuz küpler-

²² Özgüç 1948, 15.

²³ Özgüç 1948, 21.

²⁴ Emre 1979, 3-4.

²⁵ Yıldırım 2005, 194; Yıldırım – Ediz 2006, 58, Yıldırım 2006, 3 vd.

²⁶ Süel 1989, 147; Süel 1991, 206; Süel 1992, 132.

²⁷ Topbaş ve diğ. 1998, 32-38.

²⁸ Gürkan – Secher 1991, 49, Res. 4.

²⁹ Secher 1992, 164; Secher 1993, 366; Secher 2000, 18-20, Res. 9.

³⁰ Efe 2003a, 102.

³¹ Kaplar üzerindeki yatay kulpların Batı Anadolu’da kullanımı ETÇ III ile başlamaktadır, bkz.

den dört tanesi basit ağız kenarlıdır ve üzerinde hiçbir bezeme yoktur (Çiz. 1,1-4). Bu küplerin çok yakın benzerleri Balıbağı³², Resuloğlu I. Seviye³³, Küçük-höyük³⁴ ve Kaklık Mevkii³⁵ ETÇ III Dönemi mezarlıklarında, Boğazköy Kuzeybatı yamacı 9 ve 8c-d evrelerinde³⁶ bulunmaktadır. Boyunsuz küplerden bir tanesi, dışa yuvarlak kalınlaştırılmış ağız kenarı ve üçgen kesitli yatay kulbu ile diğerlerinden ayrılmaktadır (Çiz. 2,16). Benzer tipte bir ağız parçası Boğazköy Kuzeybatı yamacı 8a evresinde ele geçmiştir³⁷.

Boyunsuz küplerden altı tanesinin ağız kenarları çentik veya baskı yöntemi ile yapılmış verrev bezemeler ile dekore edilmiştir (Çiz. 1,5-10). Yine aynı tipteki bu boyunsuz küplerden üçünün ağız kenarının hemen altı, tek sıra kabartma bant üzeri verrev çentik veya parmak baskı bezemelidir (Çiz. 2,11-13). Kabartma bant üzerine verrev çentik ve baskı bezemeler Boğazköy Kuzeybatı yamacı 9 ve 8 c-d evrelerinde³⁸, Boğazköy Büyükkale Vc ve Ve evrelerinde³⁹, İkiztepe I'in I. tabaka 3b

evresinde⁴⁰, Kastamonu-Kınık 2. tabakada bulunmaktadır⁴¹.

Kısa boyunlu küpler grubunda değerlendirilebileceğimiz dört örnek bulunmaktadır (Çiz. 2,14; 17-19). Tamamı kaba ve orta büyüklükte taşçık, kum ve çok az saman katkılı, açık kırmızı renk hamurludur. Hepsinde de ağız kısmından omuza uzanan koyu kırmızı astar bezeme mevcuttur.

Bunlardan ilki M-1 mezarında bulunan küptür (Çiz. 2,18). Hafif dışa kalınlaştırılmış düz ağız kenarlı, kısa dik boyunlu ve diğerlerinin aksine yuvarlak diplidir. İkincisi M-19 mezar küpüdür. Basit düz ağız kenarlı, hafif içbükey kısa boyunlu, yatay kulplu ve düz diplidir (Çiz. 2,17). Üçüncü örnek, M-18 no'lu mezar küpüdür (Çiz. 2,19; Res. 6). Basit sivri ağız kenarlı, dışa eğik kısa boyunlu, geniş gövdeli ve yatay kulplu olan bu küpün dip kısmı ele geçmemiştir. Tipolojik olarak benzerleri Balıbağı Mezarlığı⁴², İkiztepe I'in I. tabaka 5. evresinde⁴³ ve Boğazköy Büyükkale Vc evresinde⁴⁴ bulunmuştur. Ayrıca bu gruba giren örnekler, Troya'da bulunan C 14 tipi depolama kaplarına benzemektedir⁴⁵ ve öncüleri Troya III ve IV. tabakalarda görülmeye başlamaktadır. M-18 küpünde olduğu gibi kırmızı astar bezemeli olanlar, Troya V'in erken, orta ve geç evrelerinde görülür⁴⁶. Kırmızı astarlı mallar Küllüoba'da ETÇ I'den itibaren gelişerek devam etmiş ve ETÇ III'ün

Efe 2003, 102. İkiztepe'nin "geçiş çağı" olarak adlandırılan tabakalarında üçgen kesitli kulpların çanak çömleklere yatay olarak tutturulduğu söylenmektedir. bkz. Alkım vd. 2008, 147.

³² Süel 1992, 132, Res. 7; Müze Env. No: 1429.

³³ Yıldırım – İpek 2010, 26, Res. 9.

³⁴ Gürkan – Seher 1991, Res. 2, 4; Res. 3, G.107, G.24, G.61. Res.4, G.80.

³⁵ Topbaş ve diğ. 1998, Fig. 62, 182.

³⁶ Orthmann 1963a, 29, 36, 42, Lev. 15, 149-153, 16, 155, 26, 246, 28, 325, 327, 328, 33, 329.

³⁷ Orthmann 1963a, 44, Lev. 36, 358.

³⁸ Orthmann 1963a, 29, 36, 43, Lev. 16, 159-164, 27, 247-253, 33, 330-333.

³⁹ Orthmann 1984, Res. 2, 24, 7, 76-77.

⁴⁰ Alkım ve diğ. 2003, LXXIII, 2.

⁴¹ Çınaroğlu – Genç 2005, 279, Çiz. 7c.

⁴² Süel 1992, 133, Res. 8. Salur örneğindeki kırmızı astar Balıbağı küpünde yoktur.

⁴³ Alkım ve diğ. 1988, Lev. VII, 2.

⁴⁴ Orthmann 1984, Res. 8, 78.

⁴⁵ Blegen 1951, Fig. 45a, 59b, 154b.

⁴⁶ Blegen 1951, 236, 245; Blum 2002, 77.

her evresinde yoğun olarak kullanılmıştır⁴⁷.

Son kısa boyunlu küp, dışa hafif kalınlaştırılmış ağız kenarlı, dikey kısa boyunlu, yatay kulplu ve basit düz diplidir (Çiz. 2,14). Boynun hemen altında tek sıra kabartma bant mevcuttur. Ağız kenarı ile kabartma bant üzeri verev baskı bezemelidir. Diğerlerinde olduğu gibi ağız kısmının içinden başlayarak omuza kadar uzanan kırmızı renkte kalın astarlıdır.

Mezar Buluntuları

Mezarlarda çok az sayıda ölü hediyesine rastlanmıştır. Bulunanlar; pişmiş toprak çanaklar, yuvarlak başlı madeni iğne ve taş boncuk gibi mütevazı hediyelerdir.

Mezar hediyeleri içindeki ilk çanak M-15 küp mezarının dışından bulunmuştur (Res. 3; 7,2; Çiz. 3,23). Hafif “S” profilli, yuvarlak dipli, tek ilmik kulplu ve el yapımıdır. İnce taşçık ve kum katkılı, koyu kahverengi hamurlu, astarlı ve parlak perdahlı olan çanağın içi ile dışının bir kısmı siyah, dışının kalan kısımları koyu kırmızı renktedir. Çanağın içi ile dışındaki bu renk farkı fırınlama tekniğinden kaynaklanmaktadır. Bu şekilde içi ve dışı farklı renklerde (siyah-kırmızı, siyah-kahverengi) üretilen çanak çömlekler Orta Anadolu’nun kuzeyinde, Yeşilirmak ile Kızılırmak arasındaki sahada yoğun olarak kullanılmıştır⁴⁸. Özellikle Orta Anadolu’da tüm Eski Tunç Çağı boyunca sevilen kullanılan ilmik kulplu bu tür çanaklar Maşathöyük⁴⁹, Polatlı⁵⁰, İkiztepe⁵¹,

Ahlatlıbel⁵², Boğazköy Kuzeybatı yamacı 9. evre⁵³, Demircihöyük-Sarıket Mezarlığı⁵⁴, Kaman-Kalehöyük IV. Kat geçiş dönemi⁵⁵, Küçükhöyük Mezarlığı⁵⁶, Karaoğlan Mevkii Yerleşimi⁵⁷ ve Resuloğlu Eski Tunç Çağı III seramiği içerisinde⁵⁸ bulunmaktadır.

Aynı renk ve teknikte üretilmiş fakat daha itinalı bir işçilik gösteren bir başka çanak M-4 küp kapama mezarından bulunmuştur. Bu çanak dışa çekik yuvarlak ağız kenarlı, keskin “S” profilli, yuvarlak gövdeli ve içerlek diplidir (Res. 7,3; Çiz. 3,20). Bu kabın üçte birlik kısmı bulunmadığı için ilmik kulplu olup olmadığını bilemiyoruz ancak tipolojik olarak hemen hemen aynı tipte fakat ilmik kulplu olarak üretilmiş bir benzeri Maşathöyük’te⁵⁹ bulunmuştur.

M-15 küp mezarı içerisindeki iskeletin karın hizasında bireyin bir kolunun altında bulunan pişmiş toprak çanak, literatürde *red-cross bowl* olarak bilinen örneklerdendir⁶⁰ (Res. 5; 7,1; Çiz. 3,26). Bu çanak ince kum ve taşçık katkılı, açık kırmızı renkte sıkı hamurlu ve iyi pişirilmiştir.

⁴⁷ Orthmann 1963b, 127, Lev. 27, No. 5, 72.

⁴⁸ Orthmann 1963b,149, Lev. 59, No.14, 28, 29.

⁴⁹ Seeher 2000, Res. 54, 15.

⁵⁰ Omura 2001, Res. 6, 4; Kalehöyük’te bulunan bu örneğe tipolojik olarak benzemektedir. Kalehöyük’teki bu çanağın içinde yer alan haç bezeme ise Salur kırmızı haç bezemeli çanağında kullanılan bezemeye paralellik göstermektedir.

⁵¹ Gürkan – Seeher 1991, Res. 8, 8-9.

⁵² Topbaş ve diğ. 1998, Fig. 41, 47-48.

⁵³ Yıldırım – İpek 2010, 24-25, Res. 6; Yıldırım 2006, 8.

⁵⁴ Emre 1979, 6, Şek. 7.

⁵⁵ “Genellikle kalın çizgilerle yapılan haç bezeme Türkiye’de 30’un üzerinde yerleşimde bulunan örneklerde ve Yunanistan’da da çok iyi belgelenmiştir” Korfmann 1983, 292, Res.1.

⁴⁷ Türkteki 2004, 15.

⁴⁸ Yıldırım – İpek 2010, 24-25.

⁴⁹ Emre 1979, 12, Lev. VII, 3; Şek. 18.

⁵⁰ Lloyd – Gökçe 1951, 33, 35, 38, 39, Fig. 7.

⁵¹ Alkım ve diğ. 1988, 37, Tip 18, Lev. XII, 6.

Dışının tamamı ile iç kısmının ağız kenarları kırmızı astar boyalıdır. İçinde astarı ile aynı renkte yapılmış haç motifi yer almaktadır. İçi ve dışı hafif perdahlı olan çanağın astarında dökülmeler mevcuttur. Basit düz ağız kenarlı, yarım küre gövdeli ve yuvarlak dipli olan çanak el yapımı olmasına karşılık ince bir işçilik göstermektedir. Gövdesi üzerinde karşılıklı iki adet yuvarlak kesitli yatay kulbu vardır. Bu çanak Troya'da *Red-Coated Ware* olarak adlandırılan hamur grubuna benzemektedir⁶¹. Bu hamur grubunun Troya'da seramik üretiminde biten, Erken ve başlayan Orta Tunç Çağı için çok tipik olduğu belirtilmektedir⁶². Tipolojik olarak benzerleri Troya IV. ve V. tabakalarda⁶³ bulunmuştur. Kırmızı haç bezemeli çanaklar Troya Vc'de⁶⁴, Alacahöyük 5. seviyede⁶⁵, Polatlı II. evrede⁶⁶, Kilise Tepe E evresi H20c sondajında⁶⁷, Tarsus'ta Eski Tunç Çağı'nın sonunda ve Orta Tunç Çağı'nın başında⁶⁸ ve Kaman-Kalehöyük'te⁶⁹ bulunmaktadır. M. Korfmann, kırmızı haç bezemeli çanakların, Hacılar I ve VI, Beycesultan 15 ve 16. tabakalar ve Demircihüyük E1/E2 evrelerinde bulunan ve Troya V'den çok daha eskiye giden örneklerden dolayı Kuzeybatı Anadolu'da uzun ve önemli bir geçmişi olduğunu düşünmektedir. Yazar, ayrıca Eski

Tunç Çağı'nın son dönemi için en önde gelen kap tipi olan *Red-Cross Bowl* hakkında şimdiye kadar anlatılanların yeterli olmadığını ve bunlara form ve katkı maddeleri gibi başka kıstaslarında eklenmesi gerektiğini belirtmektedir⁷⁰. Bu nedenle Salur'da bulunan kırmızı haç bezemeli çanağı bu tipik bezemesinin yanında, ince kum katkılı açık kırmızı hamuru, gövde yapısı ve çift yatay kulplu oluşu gibi özellikleri yanında, bulunduğu kontekstteki diğer malzemelerle birlikte değerlendirdiğimizde Eski Tunç III'e tarihlendirmenin doğru olacağı kanısındayız.

M-17 küp mezarında, erişkin bir kadının bireyin kafa hizasında yan yana bulunan ve yarıya yakın kısmı eksik olan iki çanak (Res. 7,4-5; Çiz. 3,21-22), hızlı dönen çarkta şekillendirilmiştir. Her ikisi de ince kum katkılı, soluk kırmızımsı devüü renkte sıkı hamurlu ve astarsızdır. Çanakların içinde ve dışında belirgin çark izlerini görmek mümkündür. Hafif içe dönük basit ağız kenarlı, dışa eğik gövdeli, alçak düz kaideli olan çanaklardan birinin kaidesi hafif içerlektir. Benzerleri Balıbağı Mezarlığı'nda⁷¹ (Res. 11), Boğazköy kuzeybatı yamacında geçiş evresi olan 9 ve 8b evrelerinde⁷², Boğazköy

⁶¹ Blegen ve diğ., 1951, 235-236.

⁶² Blum 2002, 76.

⁶³ Blegen ve diğ. 1951, Tip A16, Fig. 64, 37.1104; 156; 157, 36.869.

⁶⁴ Blegen ve diğ. 1951, Fig. 240, 32.69, 33.257, 33.111; 244, 8, 11; 246, 1-5.

⁶⁵ Gürsan-Salzman 1992, 172, 191, 301, 414, Tip: b205 Contour Table 6.

⁶⁶ Lloyd – Gökçe 1951, 33, 46, Fig. 13, 12.

⁶⁷ Postgate 1997, 444; Fig. 7.

⁶⁸ Korfmann 1983, 292.

⁶⁹ Omura 2001, Res. 6, 4

⁷⁰ Korfmann 1983, 295, 297.

⁷¹ Balıbağı Mezarlığı'ndan bulunan örnekler şimdiye kadar yayınlanmamıştır. Ancak Müze deposunda yapmış olduğumuz araştırma neticesinde Salur örnekleri ile birebir benzer olan bu çanakların iki tanesinin kurtarma kazısından (Müze Env. No: 1171, 1231), iki örneğinde kaçak kazıcılar tarafından aynı alandan çıkarılarak Çankırı Müzesi'ne getirildiğini tespit ettik (Müze Env. No: 620). Bunların içinde bir örnek "*rim slip*" bezemelidir.

⁷² Orthmann 1963a, 14, 37, Lev. 1, 7-9, 30, 261; Orthmann 1963b, 44, Lev. 61, 14, 43.

Büyükkale Ve evresinde⁷³, Kültepe Karum IV. tabakada⁷⁴, İkiztepe'nin Geçiş Çağı olarak adlandırılan I. tabakanın 5. ve 6. evresinde⁷⁵ bulunmaktadır.

M-16 no'lu mezar çevresinden iki ayrı kaba ait parçalar ele geçmiştir. Bunlarda ilki bir maşrapa parçasıdır. İnce kum, taşçık ve az saman katkı, kahverengimsi gri renk hamurlu ve astarsızdır. Basit ağız kenarlı dışbükey dik gövdeli olan maşrapanın ağız kenarında şerit kesitli ilmik kulpu vardır (Çiz. 3,24) Benzerleri Karaoğlan Mevkii yerleşiminde⁷⁶, Etiyokuşu⁷⁷ ve Polatlı'da⁷⁸ bulunmaktadır.

İkinci kap parçası, basit ağız kenarlı, içbükey kısa dar boyunlu, yüksek ve geniş omuzlu bir çömleğe aittir. Kabin omuzu üzerinde bir kısmı korunmuş yatay üçgen kulbu vardır⁷⁹ (Çiz. 3,27). İnce kum, taşçık katkı, soluk devetüyü renginde hamurlu olan çömleğin yüzeyi yalın bırakılmıştır. Yüzeyinde fırınlamadan kaynaklanan gri renkte alacalanmalar mevcuttur. Bu çömleğin hamur ve tip bakımından en yakın benzeri Alacahöyük 4. seviyede bulunmaktadır⁸⁰.

Burada mezar hediyesi olarak ele alacağımız son seramik parçası M-20 mezarı yakınında bulunmuştur (Çiz. 3,25). Basit ağız kenarlı, dışa eğik kısa boyunlu bir çömleğe aittir. İnce kum ve taşçık katkı, açık kahverengi hamurlu olan çömlek parçası ince astarlıdır. Boyun ile gövdenin birleştiği yerde tek sıra yiv bezeme ile hemen onun altında omuz üzerinde tek sıra baskı bezemelidir. Gövde üzerinde korunan haliyle sadece bir tek bir çizgi halinde görülen yiv bezeme, gövde üzerine muhtemelen iç içe yapılmış üçgen veya balık kılçığı şeklinde bezemeye ait olmalıdır. Bu türde bezemeli çömleklerin örnekleri Boğazköy Kuzeybatı yamacı 9. evrede⁸¹, Troya V'in erken ve orta evrelerinde görülür⁸².

Salur mezarlığında az sayıda madeni eşya açığa çıkarılmıştır. Bunlardan erişkin bir kadın bireye ait olan M-6 küp mezarında bulunan bakır/arsenik⁸³ alaşımı yuvarlak başlı iğnenin baş kısmı ikişerli sıralar halinde altı adet yivle bezenmiştir (Res. 8). Diğer iğne Paflagonya Bölgesi Yüzey Araştırmasında R. Matthews tarafından bulunan altıgen piramit başlı iğnedir. Bu iğnenin tam benzeri 2008 yılında Resuloğlu 1. seviyedeki M 230 nolu taş sandık mezardan bulunmuştur⁸⁴. Diğer

⁷³ Orthmann 1984, Res. 2, 27.

⁷⁴ Emre 1989, 112, Fig. A I, 1, Tahsin Özgüç, Kültepe Karum IV'ün Alişar 5M ile çağdaş olduğunu söylenmektedir.

⁷⁵ Alkım ve diğ., 1988, 90, Lev. XLV, 3, 4, 7; Alkım ve diğ., 2003, XXII, 3-4, XXXVIII, 8, XXXIX, 3.

⁷⁶ Topbaş ve diğ. 1998, Fig. 17, 10; 39, 33.

⁷⁷ Orthmann 1963b, Lev. 29, 6, 23.

⁷⁸ Orthmann 1963b, Lev. 35, 8, 48.

⁷⁹ Bir yarısı eksik olan bu çömleğin karşılıklı olarak iki adet yatay üçgen kulplu olduğunu düşündüğümüzden restitüsyonunu bu şekilde yapmayı uygun bulduk.

⁸⁰ Gürsan-Salzmann 1992, 304, 438, Tip no: n5, Contour 10.

⁸¹ Orthmann 1963a, 18, Lev. 9, 34-36.

⁸² Blegen ve diğ. 1951, Fig. 245, 10

⁸³ Salur Mezarlığı'nda bulunan bronz eserlerin XRF tekniği ile analizlerini gerçekleştiren, A.Ü. D.T.C.F. Arkeoloji Bölümü'nden Prof. Dr. T. Yıldırım, Bilkent Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden Doç. Dr. T. Zimmermann, Sarayköy Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi Müdür Yardımcısı Dr. A. Zararsız ve Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Laboratuvar Şefi L. Özen'e teşekkür ederiz.

⁸⁴ Yıldırım – İpek 2010, 23, Res. 2.

benzeri Samsun Müzesi'nde bulunmakta⁸⁵ ve Ö. Bilgi tarafından M.Ö. 2. bin yıla tarihlenmektedir. T. Yıldırım, Resuloğlu'nda bulunan altıgen piramit başlı iğnenin M.Ö. 2. bin yıla tarihlendirilenlerin öncüsü olabileceğini belirtmektedir⁸⁶.

Sondaj kazısı öncesinde yüzey araştırmasında bulunan ve yazına tıraş bıçakları olarak geçen keskin kenarlı küçük bıçağın da⁸⁷ (Res. 12,2) bakır/arsenik alaşımı olduğu tespit edilmiştir (Tablo 1).

Kazı çalışmaları esnasında yüzeyde bulunan bir başka madeni buluntu, bronz bileziktir. Kırık ve bükülmüş olarak bulunan bilezik üzerinde herhangi bir bezeme bulunmamaktadır. Bileziğin döneminde mi bükülerek mezara bırakıldığı, yoksa mezarlık üzerindeki tarım faaliyetleri neticesinde mi büküldüğü anlaşılamamaktadır. Ancak benzer mezarlıklarda⁸⁸ bu tür bileziklerin bireylerin kollarında *in situ* olarak bulduklarını göz önüne alırsak ikinci ihtimal daha ağır basmaktadır. Bu bilezik diğer madeni buluntuların aksine, %23,5 oranında kalay alaşımıdır. T. Zimmermann, özellikle takı olarak kullanılan süs eşyalarında yüksek oranda kalay ve arsenik kullanılmış olmasını altın ve gümüşü taklit etme girişimi olarak yorumlamakta ve "Hatti" yerleşimlerinin malzeme temininin, kuzeyde Karadeniz kıyı şeridi boyunca uzanan arsenik yatakları ile olasılıkla Orta Anadolu'nun güneydoğu kesimlerindeki kalay cevherle-

rinden güvenli bir ticaret ağı ile sağlamış olabileceğini belirtmektedir⁸⁹. Salur metal eserlerindeki bakır-arsenik veya bakır-kalay alaşımı kullanımını Resuloğlu Mezarlığı⁹⁰ ve Demircihüyük-Sarıket Mezarlığı⁹¹ ile paralellik göstermektedir.

M-2 mezarından bulunan siyah taştan üretilmiş boncuk tanesi (Res. 10) ile yüzeyden bulunmuş olan altın pandantif parçası⁹² (Res. 12,1), Kuzey/Orta Anadolu'daki mezarlıklarda bolca bulunan çeşitli yarı kıymetli taşlar ve kıymetli madenlerden üretilmiş takıların Salur Mezarlığında varlığını ortaya koyması açısından önemlidir.

Değerlendirme ve Tartışma

Salur Sondaj Kazısı ve kazıda elde edilen eserler üzerinde yapmış olduğumuz bu çalışma, mezarlık hakkında önemli sonuçlara ulaşmamızı sağlamanın yanında bazı soruları da beraberinde getirmiştir. Bu nedenle değerlendirme bölümünde ortaya çıkan sonuçları ve yeni soruları birlikte ele alacağız.

Yapılan sondaj kazısı Salur Mezarlığı'nın 20x40 m²'lik bir alana dağılım gösterdiğini ortaya çıkarmıştır (Plan 1). Mezarlar güneyde D/2-3 karelerinde başlamakta ve kuzeyde A/2-3 karelerinde sonlanmaktadır. Doğu-batı yönünde ise 20 m genişliğinde bir alanla sınırlanmaktadır. Sondaj kazısında, açılan 30 m²'lik alanda toplam 20 adet mezarla karşılaşmıştır. Bu durumda yaklaşık 800 m²'lik bir alanı

⁸⁵ Bilgi 2001, 16, Tablo 28, Şek. 207.

⁸⁶ Yıldırım – İpek 2010, 23.

⁸⁷ Matthews 2001, 250-252, Fig. 1-4; Matthews 2004, 55-66.

⁸⁸ Yıldırım 2006, 8 ; Yıldırım – İpek 2010, 28, Res. 12; Süel 1992, 134, Res. 14; Gürkan – Seher 1991, Res. 24, 2-3.

⁸⁹ Zimmermann 2007, 65 vd.

⁹⁰ Yıldırım – Ediz 2007, 217; Zimmermann 2007, 70, Fig. 6.

⁹¹ Efe 2003b, 93.

⁹² Matthews 2001, 250-252, Fig. 1-4; Matthews 2004, 55-66.

kaplayan Salur Mezarlığı'nda ortalama 300-400 adet mezar olması muhtemeldir.

Salur mezarlığında yaygın gömü tarzı küp mezarlardır. Bunu takip eden gömü biçimleri küp kapama (sözde küp mezar) ve taş kapamalı basit toprak mezarlardır. Eski Tunç III evresine tarihlendirilen Balıbağı⁹³, Resuloğlu, Kaklık Mevkii ve Demircihüyük-Sarıket mezarlıklarında, küp ve basit toprak mezarların yanında, en çok kullanılan mezar tipi olan taş sanduka mezarlara, Salur Mezarlığı'nda rastlanmamıştır. Bu duruma Salur'un içinde bulunduğu bölgenin jeolojik yapısının neden olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü Çankırı İlinin güneyi ve kuzeyi farklı tipte kaya oluşumları sergilemektedir. Güneyde neojen yaşlı alçak platolar yer kaplamakta ve bu platolar jips katmanlarının içine girdiği tortul kayalardan oluşmaktadır⁹⁴. Salur'un içinde bulunduğu kuzey bölümünde ise mezozoik ve neozoik yaşlı kayalardan oluşan volkanik kayalar yer almaktadır⁹⁵. Bu jeolojik durum, Çankırı'nın güneyinde sanduka mezarların yapımında kullanılan *jips* kayaların doğadan rahatlıkla temin edilmesini sağlarken, Sa-

lur çevresinde bu kayalar bulunmamaktadır. Bu nedenle Salur'da küp ve basit toprak mezarlar tercih edilmiş olmalıdır.

Mezarlarda çok az sayıda ölü hediyesine rastlanmıştır. Bunun Salur'da iki nedeni olabilir. Birincisi mezarların ölü hediyesi yönünden fakir olma olasılığı, ikincisi ise mezarlığın uğramış olduğu tahribattır. Burada şimdilik ikinci ihtimal daha ağır basmaktadır. Çünkü mezarların büyük çoğunluğu tarım faaliyetleri neticesinde oldukça tahrip olmuş ve içerisindeki malzemeler iskeletlere varıncaya kadar dağılmış ve ezilmiştir. Yüzeyde bulduğumuz ve mezar hediyesi oldukları şüphe götürmeyen bronz bilezik, çanak çömlek parçaları ile 1999 yılında R. Matthews ve ekibince yapılan yüzey araştırmasında bulunan, bronz iğne, ustura ve altın pandantif parçası⁹⁶, mezar hediyelerinin büyük ölçüde dağıldığını göstermektedir. Ayrıca mezarlardaki *in situ* çanakların diğerlerine göre daha derinde ve daha az tahribata uğramış mezarlardan gelmiş olması da bu görüşümüzü desteklemektedir.

Madeni buluntular üzerinde yapılan analizler, üç örnekte Salur madencilerinin bakıra çeşitli oranlarda arsenik ile karıştırdıklarını ortaya çıkarmıştır. Tek bir örnekte ise yüksek oranda kalay kullanılarak bronzun elde edildiği tespit edilmiştir. Bakır/arsenik alaşımı Eski Tunç Çağı'nda Anadolu'da yaygın bir kullanımdır. Bunun nedeni bronz elde etmek için gerekli olan kalayın Anadolu'da nadir bulunmasıdır. M.Ö. 3. bin yıllarında tunç üretimi için Anadolu'da küçük kalay yataklarının kul-

⁹³ Balıbağı Mezarlığında bulunan mezarların tamamı hafiri tarafından ısrarla Eski Tunç Çağı III evresine tarihlendirilmek istenmiştir. Ancak Balıbağı malzemesi üzerinde Çankırı Müzesi'nde yapmış olduğumuz incelemede, Eski Tunç III malzemesi yanında M.Ö. 2. binyılın başları için çok tipik olan kap kacak (gaga ağızlı testiler, çömlekler) ile bronzların (kolcuklu bir balta) varlığını tespit etmiş bulunmaktayız. Bu durumda Balıbağı Mezarlarının iki ayrı dönemde kullanıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bilindiği gibi daha önce K. Emre, Balıbağı Mezarlarında açığa çıkarılan bir grup malzemenin Hitit Dönemi'ne ait olduğunu yazmıştı (Bkz. Emre 1992, 104, dip not 5, 109, dip not 24, 25).

⁹⁴ Doğan 2002, 67-82.

⁹⁵ Gökmen 2007.

⁹⁶ Matthews 2004, Fig. 3; Matthews 2009, 89-90, Fig. 3.32; 3.39, 1-3.

lanılmış olduğu ve artan tunç üretimi karşısında M.Ö. 3000-2000 tarihleri içerisinde bu kaynakların tükenmiş olduğu bir varsayım olarak söylenmektedir⁹⁷. Salur'da yüksek oranda kalay kullanılmış bronz bileziğin bulunması da Eski Tunç III'ün sonlarında Salur'da kalayın nereden ve nasıl elde edildiği konusunda bir soruyu ortaya çıkarmaktadır.

Mezarlıkta bulunan çanak çömlekler hamur ve astar renklerine göre üç ana gruba ayrılmaktadır. Üç mal grubunun da ortak özelliği kum, taşçık ve az saman katkılı olmalarıdır. İlk hamur grubunu Eski Tunç III için tipik olan kırmızı astarlı mallar oluşturmaktadır. İkinci grup, içi siyah dışı kırmızı renkte yapılmış, parlak perdahlı el yapımı seramiklerdir. Bu gruba ait kum katkılı örneklerin Salur'da Eski Tunç III evresinin sonlarında da kullanılmaya devam ettiği görülmektedir. Üçüncü grup ise yalın mallar olarak nitelendirilen, devetüyü ve açık kırmızı renk hamurlu el yapımı (küplerde ve çömleklerde) veya hızlı çark yapımı kaplardır.

Salur malzemesi içindeki kırmızı haç bezemeli çanak, çark yapımı yalın çanaklar ve mezarlarda kullanılan küpler⁹⁸, Troya, Boğazköy, Kültepe ve İkiztepe ile benzerlikler göstermektedir. Uzun yıllardır sistemli kazıları yapılan ve stratigrafik tabakaları bazılarında C14 analizleriyle de

desteklenen bu yerleşimlerle olan benzerlikler, göreceli bir kronoloji oluşturmamızı sağlamıştır. Buna göre Salur Mezarlığı'nda ortaya çıkarılan mezarların Eski Tunç III'ün sonları ile Orta Tunç Çağı'nın hemen başlarına (M.Ö. 2100-1850) ait olduğu ortaya çıkmaktadır (Tablo 2)⁹⁹. Ancak Salur Mezarlığı'nın tamamının kesin olarak sadece bu dönemde kullanıldığını söylemenin erken olacağı kanısındayız. Çünkü Salur Höyük'te yapılan yüzey araştırması, Höyüğün Geç Kalkolitik, 3. bin, 2. bin ve Demir Çağı'nda iskân edildiğini göstermektedir. Höyük çevresinde yapılan araştırmalarda Salur Mezarlığı haricinde başka bir mezarlık alanı bulunmamıştır. Bu durumda Geç Kalkolitik ve Demir Çağı'nda Salur sakinleri mezarlık olarak nereyi kullanmışlardır? Elimizdeki veriler şimdilik bu soruyu yanıtsız bırakmaktadır.

Sonuç olarak ileride gerek mezarlıkta, gerekse höyükte yapılacak daha geniş çaplı kazılar, bu çalışmada ulaşılan sonuçların delillerinin artmasına ve yukarıda sıraladığımız sorulara daha net cevaplar vermeye olanak sağlayacaktır.

⁹⁷ Kaptan 1981, 170.

⁹⁸ Karşılaştırma yaptığımız birçok mezarlıkta bulunan küplerin yayınlarda pek değerlendirmeye alınmaması maalesef büyük bir eksiklik. Çünkü mezar küplerinin profillerinin çizilerek, niteliksel ve niceliksel incelemelerinin yapılması, T. Özgüç'ün de işaret ettiği gibi (Özgüç 1948, 24, dn. 82), kronoloji tartışmasını çözmeye ve mezarların tarihlerinin daha iyi anlaşılmasında büyük faydalar sağlamaktadır.

⁹⁹ Kronoloji tablosu için Orthmann 1963a, 49 ile Alkım vd. 2008, 341'de yer alan kronoloji tablolarından yararlanılmıştır.

Mezar ve Buluntu Kataloğu

M-1 Küp Kapama Mezarı: D/2 karesinin 9-10/d-e plankareleri, yön batı-doğu, derinlik 80 cm, yatış pozisyonu *nim-boker*.

Küp (Çiz. 2/18): Y: 90 cm, G: 70 cm, Ø: 30 cm. Kaba taşçık, kum ve az saman katkılı açık kırmızı renk hamurlu, el yapımı. Ağız kenarının içi ile dışta omuz üzeri koyu kırmızı renkte astarlı ve hafif perdahlıdır.

M-2 Küp Mezarı: D/2 karesinin 9-10/b-c plankareleri, yön batı-doğu, derinlik 50 cm, yatış pozisyonu *boker*.

Küp (Çiz. 1/2): Y: 90 cm, G: 70 cm, Ø: 40 cm, dip Ø: 19 cm. Kaba taşçık ve kum katkılı pembemsi devetüyü renginde hamurlu ve aynı renkte astarlı, el yapımı.

Boncuk (Res. 10): Siyah taş. Ø: 4 mm.

M-3 Küp Mezarı: C/2 karesinin 8-9/j ve D/2 karesinin 8-9/a plankareleri, yön batı-doğu, derinlik 54 cm, yatış pozisyonu *boker*.

Küp (Çiz. 1: 7): Y: 75 cm, G: 55 cm, Ø: 40 cm, dip Ø: 25 cm. Kaba taşçık katkılı açık kahverengi hamurlu ve hamurunun renginde astarlı, el yapımı. Ağız kenarı verev çentik bezemeli.

M-4 Küp Kapama Mezarı: C/2 karesi 5-6/j plankareleri, yön batı-doğu, derinlik 60 cm, yatış pozisyonu *boker*.

Küp (Çiz. 1/ 6): Y: 110 cm, G: 90 cm, Ø: 40 cm, dip Ø= 24 cm. Kaba taşçık ve kum katkılı açık kırmızı renk hamurlu ve astarlı, el yapımı. Ağız kenarı verev baskı bezemeli.

Çanak (Çiz. 3/20; Res. 7/3): Ø: 10.2 cm, dip Ø: 1,9 cm, Y: 3,7 cm. İnce kum katkılı kırmızı renk hamurlu. İçi ve dışta ağız kenarlarının bir kısmı siyah, dışı koyu

kırmızı renkte astarlı ve perdahlı, el yapımı, üçte biri eksik.

M-5 Küp Mezarı: D/2 karesinin 10/c ve D/3 karesinin 1/c plankaresi, yön batı-doğu, derinlik 50 cm, yatış pozisyonu *boker*.

Küp (Çiz. 1/10): Y: 105 cm, G: 95 cm, Ø: 50 cm, dip Ø: 28 cm. Kaba taşçık, kum ve az saman katkılı açık kırmızı renk hamurlu ve kendinden astarlı, el yapımı. Ağız kenarı verev baskı bezemeli.

M-6 Küp Mezarı: D/2-10/a, D/3-1/a, C/2-10/j ve C/3-1/j plankareleri, yön batı-doğu, derinlik 50 cm, yatış pozisyonu *boker*.

Küp (Çiz. 1/8): Y: 90 cm, G: 75 cm, Ø: 54 cm, dip Ø= 22 cm. Kaba taşçık ve kum katkılı devetüyü renk hamurlu, el yapımı. Ağız kenarının içi ve omuz kısmı koyu kırmızı renkte astarlı. Ağız kenarı verev baskı bezemeli.

Yuvarlak başlı iğne (Res. 8).

M-7 Küp Mezarı: D/3 karesinin 1-2/a-b plankareleri, yön kuzeybatı-güneydoğu, derinlik 50 cm, yatış pozisyonu *boker*.

Küp (Çiz. 2/14): Y: 100 cm, G: 70 cm, Ø: 55 cm, dip Ø: 23 cm. Kaba taşçık, kum ve az saman katkılı kırmızımsı devetüyü renk hamurlu, el yapımı. Ağız kenarının içi ve dışı kulpların hemen altına kadar koyu kırmızı renkte astarlı ve hafif perdahlı. Ağız kenarı ile hemen onun altında yer alan kabartma bant üzeri verev baskı bezemeli.

M-8 Küp Mezarı: B/2 karesinin 6-7/i-j plankareleri, yön güneybatı-kuzeydoğu, derinlik 53 cm, yatış pozisyonu *boker*.

Küp (Çiz. 1/5): Y: 90 cm, G: 70 cm, Ø: 50 cm, dip Ø: 25 cm. Kaba taşçık, kum ve az saman katkılı devetüyü renginde hamurlu,

ağız kısmının içi ve dışı hamurunun renginde astarlı, el yapımı. Ağız kenarı verev baskı bezemeli.

M-9 Küp Mezarı: B/2 karesinin 8/j ve C2 karesinin 8/a plankareleri, yön kuzey-güney, derinlik 53 cm, yatış pozisyonu *boker*.

Küp (Çiz. 2/13): Y: 90 cm, G: 55 cm, Ø: 40 cm. dip Ø: 18 cm. Kaba taşçık ve kum katkılı devetüyü renginde hamurlu, ağız kenarından kulpların hemen altına kadar koyu kırmızı renkte astarlı, el yapımı. Ağız kenarının altı kabartma bant üzeri verev çentik bezemeli.

M-10 Küp Kapama Mezarı: B/2 karesinin 5-6/j plankareleri, yön batı-doğu ?, derinlik 40 cm, yatış pozisyonu *boker* ?.

Küp (Çiz. 2/11): Y: ? cm, G: ? cm. Ø: 40 cm. Kaba taşçık katkılı açık kırmızı renk hamurlu ve ince astarlı. Dudağın üzeri ve ağız ile kabartma bant arası kırmızı renkte boya bantlı, el yapımı. Ağız kenarının 5 cm altı kabartma bant üzerine verev çentik bezemeli.

M-11 Taş Örtülü Basit Toprak Mezarı: B/2 karesinin 5-6/j, C/2 karesinin 6/a plankareleri, yön kuzeybatı-güneydoğu, derinlik 60 cm, yatış pozisyonu *nim-boker*, mezar uzunluğu 120 cm, genişliği 80 cm.

M-12 Küp Mezarı: B/3 karesinin 6-7/j ile C-3 karesinin 6-7/a plankareleri, yön batı-doğu, derinlik 50 cm, yatış pozisyonu *boker*.

Küp (Çiz. 1/9): Y: 90 cm, G: 70 cm, Ø: 55 cm. dip Ø: 35 cm. Kaba taşçık ve kum katkılı açık kırmızı renk hamurlu ve aynı renkte astarlı, el yapımı. Ağız kenarı verev baskı bezemeli.

M-13 Küp Kapama Mezarı: B/3 karesinin 5-6/j ile C-3 karesinin 5-6/a

plankareleri, yön batı-doğu, derinlik 50 cm, yatış pozisyonu *boker*.

Küp (Çiz. 2/15): Y: 80 cm, G: 72 cm, Ø: 55 cm. Ø: 35 cm. Kaba taşçık ve kum katkılı açık kırmızı renk hamurlu ve aynı renkte astarlı, el yapımı. Ağız kenarı verev baskı bezemeli.

M-14 İkili Küp Mezarı: C/2 karesinin 9-10/a plankareleri, yön batı-doğu, derinlik 45 cm, yatış pozisyonu *boker*.

Küp 1 (Çiz. 1/1): Y: 70 cm, G: 66 cm, Ø: 38 cm. dip Ø: 18 cm. Kaba taşçık, kum ve az saman katkılı kırmızımsı devetüyü renginde hamurlu ve iç-dış hamurunun renginde astarlı. Üzerinde gri renkte alacalanmalar mevcut, el yapımı.

Küp 2 (Çiz. 2/12): Y: 75 cm, G: 60 cm, Ø: 45 cm, dip Ø: 25 cm. Kaba taşçık, kum ve az saman katkılı devetüyü renginde hamurlu ve hamurunun renginde astarlı, el yapımı. Ağız kenarının altı kabartma bant üzeri parmak baskı bezemeli.

M-15 Küp Mezarı: B/2 karesinin 8-9/j ile C/2 karesinin 8-9/a plankareleri, yön batı-doğu, derinlik 55 cm, yatış pozisyonu *boker*.

Küp (Çiz. 1/4): Y: 120 cm, G: 90 cm, Ø: 50 cm, dip Ø: 37 cm. Kaba taşçık, kum ve az saman katkılı açık kırmızı renkte hamurlu ve aynı renkte astarlı, el yapımı.

Çanak 1 (Çiz. 3/26; Res. 7: 1): Ø: 21 cm, Y: 11,5 cm. ince kum katkılı açık kırmızı hamurlu, dışı kırmızı astarlı, içi kırmızı renk haç bezemeli, el yapımı, pişme orta, karşılıklı yatay tutamaklı.

Çanak 2 (Çiz. 3/23; Res. 7/2): Ø: 15 cm, Y: 7,6 cm. İnce kum katkılı kahverengi hamurlu, dışı kırmızı astarlı, içi ve dışının bazı kısımları siyah renkte, parlak perdahlı, el yapımı, ilmik kulpu eksik.

M-16 Küp Mezarı: B/2 karesinin 5/a ile A-2 karesinin 5/j plankareleri, yön batı-doğu, derinlik 60 cm, yatış pozisyonu *boker*.

Küp (Çiz. 1/3): Y: 90 cm, G: 70 cm, Ø: 50 cm. dip Ø: 20 cm. Kaba taşçık, kum ve az saman katkılı açık kırmızı renk hamurlu ve kendinden astarlı, el yapımı.

Çömlek (Çiz. 3/27): Ø: 15 cm. İnce ve orta büyüklükte taşçık ve kum katkılı kahverengi hamurlu ve astarsız, grinin çeşitli tonlarında alacalı, el yapımı, üçte ikisi eksik.

Maşrapa parçası (Çiz. 3/24): Ø: 15 cm. İnce kum ve az saman katkılı kahverengimsi gri renk hamurlu, dışı hamuruyla aynı renkte, içi siyah renkte kendinden astarlı, şerit kesitli ilmek kulplu, el yapımı.

M-17 Küp Mezarı: B/2 karesinin 7-8/a plankareleri, yön güneydoğu-kuzeybatı, derinlik 55 cm, yatış pozisyonu *boker*.

Küp (Çiz. 2/16): Y: 70 cm, G: 54 cm, Ø: 35 cm, dip Ø: 16 cm. Kaba taşçık ve kum katkılı devetüyü renk hamurlu, dışı açık kırmızı astarlı ve hafif perdahlı, içi koyu gri renkte, el yapımı.

Çanak 1 (Çiz. 3/21; Res. 7/4): Ø: 14 cm, dip Ø: 3,5 cm, Y: 5,4 cm. İnce kum katkılı, devetüyü renk hamurlu astarsız ve perdahsız, çark yapımı, pişme iyi, üçte biri eksik.

Çanak 2 (Çiz. 3: 22; Res. 7/5): Ø: 14 cm, dip Ø: 3 cm, Y: 5,9 cm. İnce taşçık katkılı devetüyü renk hamurlu astarsız ve perdahsız, çark yapımı, pişme iyi, üçte biri eksik.

M-18 Küp Mezarı: B/2 karesinin 8/a ile A/2 karesinin 8/j plankareleri, yön kuzey-güney, derinlik 55 cm, yatış pozisyonu *boker*.

Küp (Çiz. 2/19; Res. 6): Y: 88 cm, G: 74 cm, Ø: 52 cm. Kaba taşçık ve kum katkılı kalın gri özlü devetüyü renk hamurlu, el yapımı, ağız kenarının içi ile dışta kulp hizasına kadar kırmızı renkte astarlı.

M-19 Küp Mezarı: B/2 karesinin 6-7/a ile A/2 karesinin 6-7/j plankareleri, yön güneydoğu-kuzeybatı, derinlik 50 cm, yatış pozisyonu *boker*.

Küp (Çiz. 2/17): Y: 75 cm, G: 60 cm. Ø: 36 cm, dip Ø: 28 cm. Kaba taşçık ve kum katkılı devetüyü renginde hamurlu, el yapımı. Ağız kenarının içi ile dışta omuz kısmına kadar vişneçürüğü renginde astarlı ve hafif perdahlı.

M-20 Taş Örtülü Basit Toprak Mezarı: B/2 karesinin 9-10/a plankareleri, yön kuzeybatı-güneydoğu, derinlik 50 cm, yatış pozisyonu *nim-boker*?. Mezar uzunluğu 90 cm, genişliği 70 cm.

Çömlek parçası (Çiz. 3/25): Ø: 15 cm. İnce taşçık katkılı devetüyü renginde hamurlu ve ince astarlı, el yapımı. Boyun ve omuz üzeri yiv ile bir sıra baskı bezemeli, el yapımı.

Harita, Tablo, Plan, Resim ve Çizim Listesi:

Harita 1: Salur Mezarlığı'nın konumunu gösterir harita (R. İbiş).

Tablo 1: Salur Mezarlığı madeni buluntuların analiz sonuçları.

Tablo 2: Göreceli kronoloji tablosu.

Plan 1: Kazının ölçekli plan çizimi (R.İbiş – S. Durmuş).

Resim 1: Salur Höyüğü ve Salur Mezarlığına doğudan bakış (R. İbiş).

Resim 2: Salur Mezarlığında bulunan mezar tipleri (R. İbiş).

Resim 3: M-9 ve M-15 küp mezarları ile *insitu* çanak (R. İbiş).

Resim 4: M-14 İkili küp mezarı (S. Durmuş).

Resim 5: M-15 küp mezarı ve *insitu* kırmızı haç bezemeli çanak (R. İbiş).

Resim 6: M-18 küpünün birleştirildikten sonraki görünümü (R. İbiş).

Resim 7: Küp mezarlar içinden bulunan çanaklar (R. İbiş).

Resim 8: M-6 mezarından bulunan yuvarlak başlı iğnenin resim ve çizimi (R. İbiş).

Resim 9: Yüzeyden bulunan bronz bileziğin resim ve çizimi (R. İbiş).

Resim 10: M-2 küp mezarından bulunan taş boncuk tanesi (R. İbiş).

Resim 11: Balıbağı Mezarlığı'na ait çanaklar (R. İbiş).

Resim 12: Yüzey araştırmasında bulunan metaller (Matthews 2009, Fig. 3.39).

Çizim 1: Salur mezar küpleri (R. İbiş).

Çizim 2: Salur mezar küpleri (R. İbiş).

Çizim 3: Salur Mezarlığı pişmiş toprak kap ve kap parçaları (R. İbiş).

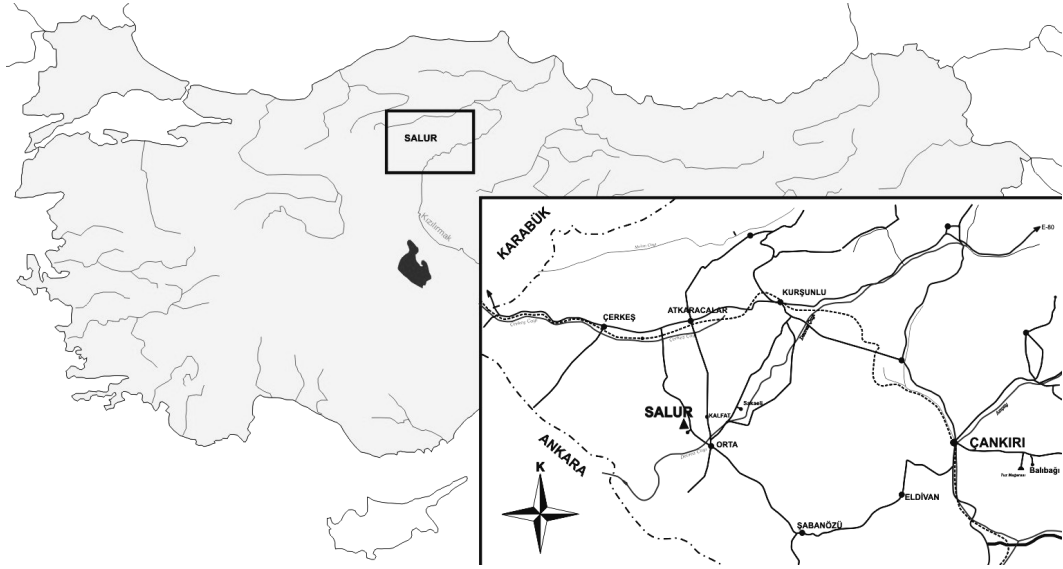
KAYNAKÇA

- Alkım ve diğ. 1988 U. B. Alkım – H. Alkım – Ö. Bilgi, *İkiztepe I, Birinci ve İkinci Dönem Kazıları / The First and Second Seasons' Excavations (1974-1975)* (1988).
- Alkım ve diğ. 2003 U. B. Alkım – H. Alkım – Ö. Bilgi, *İkiztepe II, Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı Yedinci Dönem Kazıları (1976-1980)* (2003).
- Bilgi 2001 Ö. Bilgi, “Orta Karadeniz Bölgesi Protohistorik Çağ Maden Sanatının Kökeni ve Gelişimi”, *Belleten* LXV/242, 2001, 1-35.
- Blegen ve diğ. 1951 C. W. Blegen – J. L. Caskey – M. Rawson, *Troy II. The Third, Fourth and Fifth Settlements* (1951).
- Blum 2002 S. W. E. Blum, “Troia’da Biten Erken ve Başlayan Orta Tunç Çağı: Troia IV ve Troia V «Anadolu Troia Kültürü»”, içinde: E. Işın (derl.), *Troia Efsane ile Gerçek Arası Bir Kente Yolculuk / “The End of the Early and the Beginning of the Middle Bronze Age at Troia: Troia IV and Troia V: «Anatolian Troia Culture»”, Troy Journey to a City Between Legend and Reality* (2002) 74-83.
- Çınaroğlu – Genç 2005 A. Çınaroğlu – E. Genç, “2003 Yılı Kastamonu- Kınık Kazısı”, *KST* 26.1, 2005, 277-290.
- Doğan 2002 U. Doğan, “Çankırı Doğusunda Jips Katmanlaşmasıyla Oluşan Sübsidans Dolinleri”, *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 22.1, 2002, 67-82.
- Efe 2003a T. Efe, “Batı Anadolu, Son Kalkolitik ve İlk Tunç Çağları”, *ArkeoAtlas* 2, 2003, 94-129.
- Efe 2003b T. Efe, “Pottery Distribution Within the Early Bronze Age of Western Anatolia and its Implications Upon Cultural, Political (And Ethnic?) Entities”, içinde: M. Özbaşaran, O. Tanındı – A. Boratav (derl.), *Archaeological Essays in Honour of Homo amatus: Güven Arsebük İçin Armağan Yazılar* (2003) 87-103.
- Emre 1979 K. Emre, “Maşat Höyük’te Eski Tunç Çağı” *Belleten* XLIII/169, 1979, 1-20.
- Emre 1989 K. Emre, “Pottery of Levels III and IV at the Karum of Kanesh”, içinde: K. Emre – B. Hroudou – M. Mellink – N. Özgüç (derl.), *Anatolia and the Ancient Near East, Studies in Honor of Tahsin Özgüç* (2003) 111-128.
- Emre 1992 K. Emre, “Çorum Müzesinden Bir Grup Hitit Seramiği” *1991 Yılı Müze Konferansları*, 1992, 103-121.

- Gökmen 2007 B. Gökmen, Çankırı İli Coğrafyası, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi (2007).
- Gürkan – Seeher 1991 G. Gürkan – J. Seeher, “Die Frühbronzezeitliche Nekropole von Küçükhöyük bei Bozüyük”, *IstMitt* 41, 1991, 39-96.
- Gürsan-Salzmann 1992 A. Gürsan-Salzmann, Alaca Höyük, a Reassessment of the Excavation and Sequence of the Early Bronze Age Settlement, Pennsylvania Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi (1992).
- Korfmann 1983 M. Korfmann, “Red Cross Bowl-Angeblicher Leittyp für Troya V”, içinde: H. Hauptmann – R.M. Boehmer – K. Bittel (derl.), *Beiträge zur Altertumskunde Kleinasien, Festschrift für Kurt Bittel* (1983) 236- 237.
- Lloyd – Gökçe 1951 S. Lloyd – N. Gökçe, “Excavations at Polatlı: A New Investigations of Second and Third Millennium Stratigraphy in Anatolia”, *AnatSt* 1, 1951, 21-62.
- Matthews 2001 R. Matthews, “Project Paphlagonia: Regional Survey in Çankırı and Karabük Provinces, 1999”, *AST* 18.2, 2001, 249-256.
- Matthews 2002 R. Matthews, “Project Paphlagonia: Regional Survey in Çankırı and Karabük Provinces, 2000”, *AST* 19.2, 2002, 9-14.
- Matthews 2003 R. Matthews, “Project Paphlagonia: Regional Survey in Çankırı and Karabük Provinces, 2001”, *AST* 20.2, 2003, 219-222.
- Matthews 2004 R. Matthews, “Salur North: an Early Bronze Age cemetery in north-central Anatolia”, içinde: A. Sagona (derl.), *A View from the Highlands. Archaeological Studies in Honour of Charles Burney* (2004) 55-66.
- Matthews 2009 R. Matthews, “Silent Centures: Paphlagonia from the Palaeolithic to the Early Bronze Age, 200.000-2000 BC”, içinde: R. Matthews – C. Glatz (derl.), *At Empires' Edge: Project Paphlagonia, Regional Survey in North-Central Turkey*, BIAA Monograph 44 (2009) 75-105.
- Omura 2001 S. Omura, “1999 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazıları”, *KST* 22.1, 2001, 327-336.
- Orthmann 1963a W. Orthmann, *Frühe Keramik von Boğazköy aus den Ausgrabungen am Nordwesthang von Büyükkale* (1963).
- Orthmann 1963b W. Orthmann, *Die Keramik der frühen Bronzezeit aus Inneranatolien* (1963).

- Orthmann 1984 W. Orthmann, “Keramik aus den ältesten Schichten von Büyükkale”, içinde: K. Bittel – H. G. Bachmann – R. Naumann – G. Neumann – P. Neve – W. Orthmann – H. Otten (derl.), *Boğazköy VI. Funde aus den Grabungen bis 1979* (1984) 9-62.
- Osten 1937 H. H. von der Osten, *The Alishar Hüyük Seasons of 1930-32 Part I*, OIP XXVIII Chicago Illinois (1937).
- Özgüç 1948 T. Özgüç, *Ön Tarihte Anadolu’da Ölü Gömme Adetleri* (1948).
- Özgüç 1988 T. Özgüç, *İnandıktepe: Eski Hitit Çağında Önemli Bir Kült Merkezi / An Important Cult Center In The Old Hittite Period*, (1988).
- Postgate 1997 J.N. Postgate, “Kilise Tepe 1995 A Summary of The Principal Results”, *KST* 18.1, 1997, 441-456.
- Seeher 1992 J. Seeher, “Demircihüyük Nekropol Kazısı 1990 Yılı Sonuçları”, *KST* 13.1, 1992, 163-175.
- Seeher 1993 J. Seeher, “Demircihüyük Nekropol Kazısı: 1991 Yılı Sonuçları”, *KST* 14.1, 1993, 365-379.
- Seeher 2000 J. Seeher, *Die bronzezeitliche Nekropole von Demircihüyük-Sarıket. Ausgrabungen des Deutschen Archäologischen Instituts in Zusammenarbeit mit dem Museum Bursa, 1990-1991* (2000).
- Sipahi – Yıldırım 2005 T. Sipahi – T. Yıldırım, “2003 Yılı Çorum ve Çankırı İlleri Yüzey Araştırması”, *AST* 22.2, 2005, 353-364.
- Sipahi 2003 T. Sipahi, “2001 Yılı Çorum ve Çankırı Bölgesi Yüzey Araştırması”, *AST* 20, 2003, 275-284.
- Süel 1989 M. Süel, “Balıbağı/1988 Kurtarma Kazısı”, *TürkAD* 28, 1989, 145-163.
- Süel 1991 M. Süel, “Balıbağı/1989 Kurtarma Kazısı”, *MüzeKK* 1, 1991, 205-214.
- Süel 1992 M. Süel, “Balıbağı/1990 Kurtarma Kazısı”, *MüzeKK* 2, 1992, 129-145.
- Topbaş ve diğ. 1998 A. Topbaş – T. Efe – A. İlaslı, “Salvage Excavations of the Afyon Archaeological Museum, Part II: The Settlement of Karaoğlan Mevkii and the Early Bronze Age Cemetery of Kaklık Mevkii”, *Anatolia Antiqua* 6, 1998, 21-94.
- Yıldırım – Ediz 2006 T. Yıldırım – İ. Ediz, “2004 Yılı Resuloğlu Mezarlık Kazısı”, *KST* 27.2, 2006, 57-64.
- Yıldırım – Ediz 2007 T. Yıldırım – İ. Ediz, “2005 Yılı Resuloğlu Eski Tunç Çağı Mezarlık Kazısı”, *KST* 28.2, 2007, 211-222.
- Yıldırım – Ediz 2008 T. Yıldırım – İ. Ediz, “2006 Yılı Resuloğlu Eski Tunç Çağı Mezarlık Kazısı”, *KST* 29.2, 2008, 444-454.

- Yıldırım – İpek 2010 T. Yıldırım – Ö. İpek, “2008 Yılı Resuloğlu Eski Tunç Çağı Mezarlık Kazısı”, *KST* 31.3, 2010, 21-35.
- Yıldırım – Sipahi 2007 T. Yıldırım – T. Sipahi, “2005 Yılı Çorum, Çankırı İlleri Yüzey Araştırması”, *AST* 24.2, 2007, 335-350.
- Yıldırım – Sipahi 2009 T. Yıldırım – T. Sipahi, “2007 Yılı Çorum ve Çankırı İlleri Yüzey Araştırması”, *AST* 26.3, 2009, 91-106.
- Yıldırım 2005 T. Yıldırım, “2003 Yılı Resuloğlu Mezarlık Kazısı”, *KST* 26.2, 2005, 193-202.
- Yıldırım 2006 T. Yıldırım, “An Early Bronze Age cemetery at Resuloğlu, near Uğurludağ, Çorum, A preliminary report of the archaeological work carried out between the years 2003-2005”, *Anatolia Antiqua* 14, 2006, 1-14.
- Yiğit ve diğ. (Baskıda) A. Yiğit – P. Gözlük Kırmızıoğlu – A. Sevim Erol – R. İbiş, “Çankırı Salur Erken Tunç Dönemi İnsanları”, *ArkST* 26, 24-28 Mayıs 2010, İstanbul (Baskıda).
- Zimmermann 2007 T. Zimmermann, “Anatolia as a bridge from North to South? Recent research in the Hatti heartland”, *AnatSt* 57, 2007, 65-75.

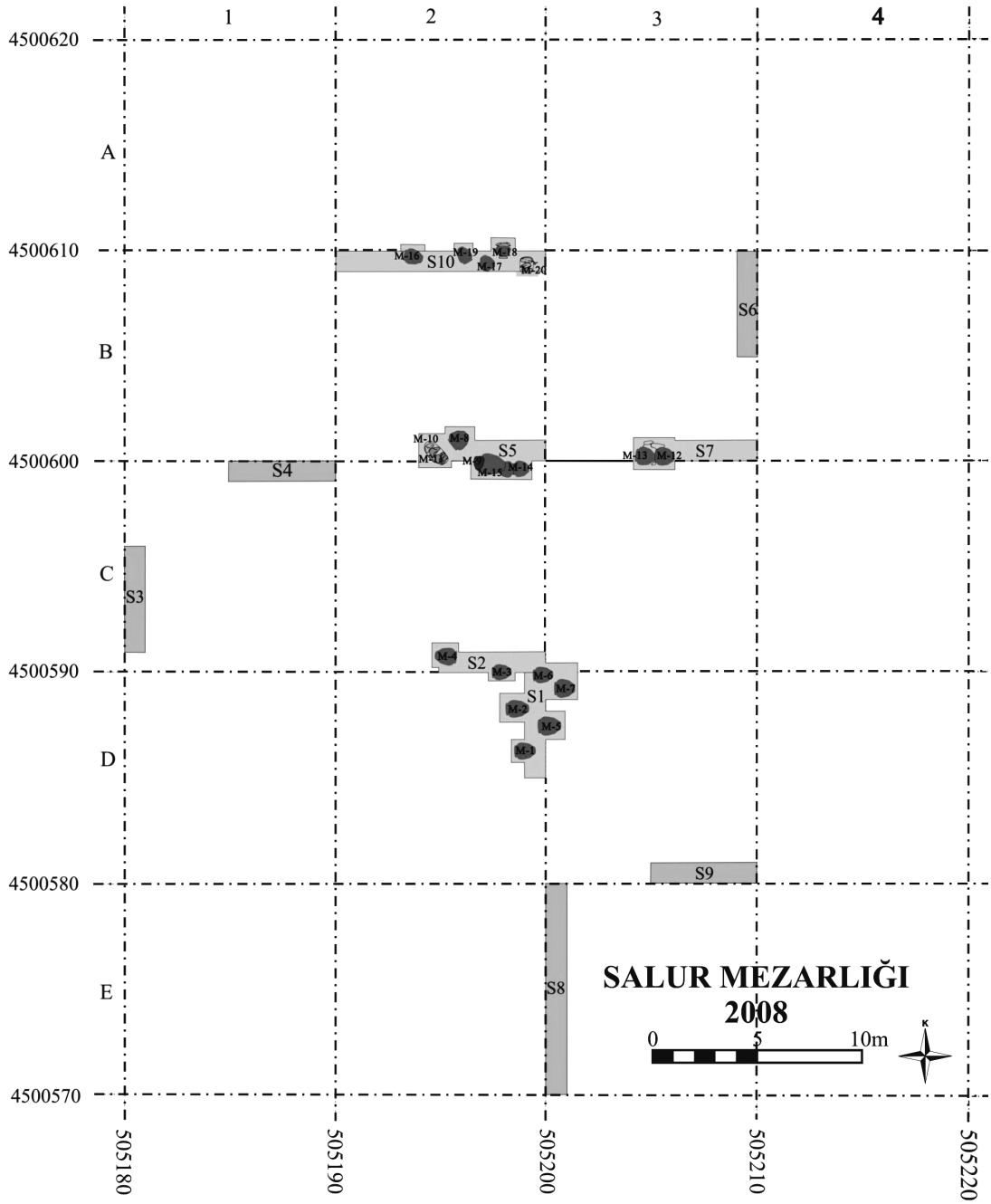
Harita 1

Konteks	Adı	gr	Cu	Pb	Fe	As	Sn
M6-1	İğne	7,3	97	-	-	3	-
Yüzey 2045	İğne	15,8	91,2	0,32	0,27	8,21	-
Yüzey	Bilezik	19,5	71,6	0,95	-	1,36	23,5
Yüzey 2046	Ustura	2,6	97,8	-	0,7	1,5	-

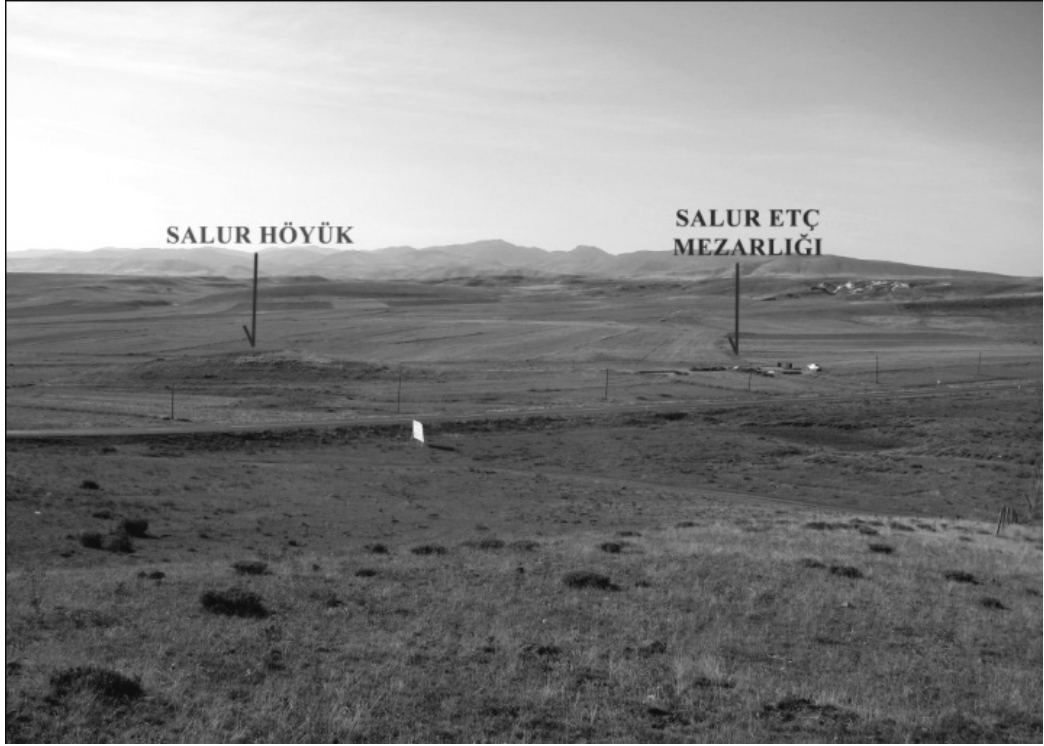
Tablo 1: Salur Mezarlığı Madeni Buluntularının Analiz Sonuçları.

Tarihler	Kültepe		Alishar		Boğazköy			Polath	Alaca Höyük	İkiztepe		Troya	Salur Mezarlığı
	M.Ö.	Tepe	Karum	Kale	Teras	Aşağı Şehir	Büyük-kale			KB Yamacı	Tepe I		
Geçiş Çağı E T Ç III	1700	7	Ib		10 T	4		8a	?	1		I	
	1900	8	II		11 T		IVd	8b	a	2	V		
	2100	9	III					8c-8d	III	4?	3		
		10	IV	5 M		12 T (?)	5	Gruben	9	b	4		IV
		11			6 M						5		

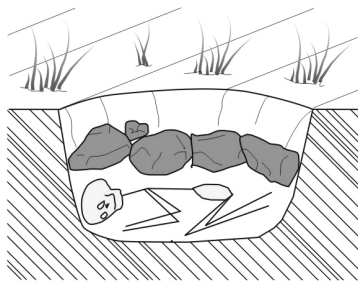
Tablo 2: Göreceli Kronoloji Tablosu (Orthmann 1963a, 49; Alkım vd. 2008, 341).

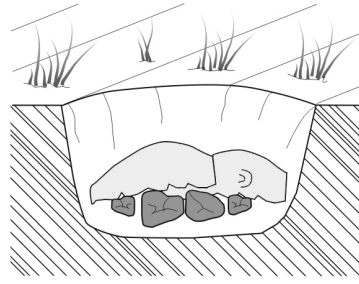
Plan 1

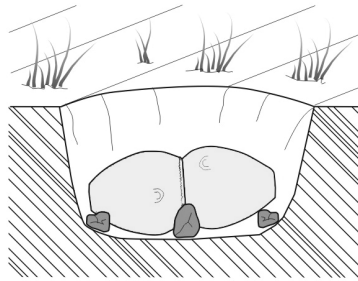
Resim 1

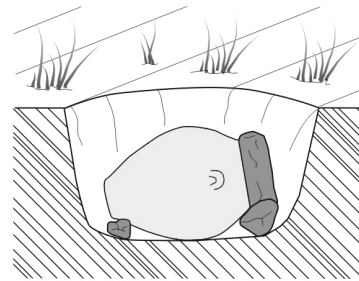
1- Taş Örtülü Basit Toprak Mezar

2- Küp Kapama Mezar

3- İkili Küp Mezar

4- Taş Kapaklı Küp Mezar

Resim 2

Resim 3

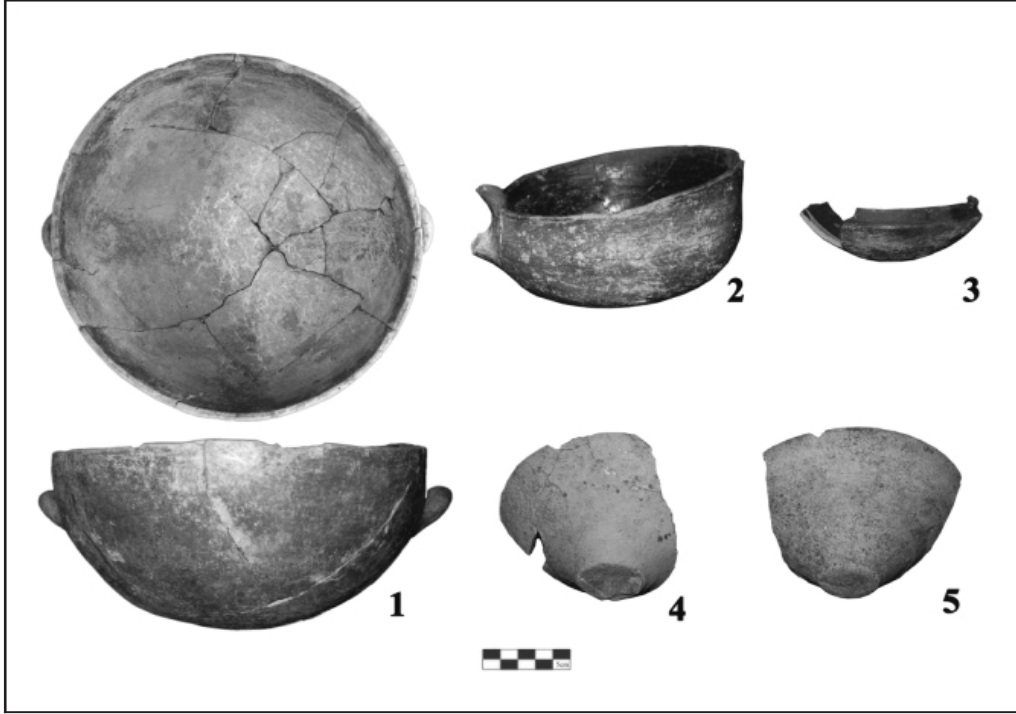
Resim 4

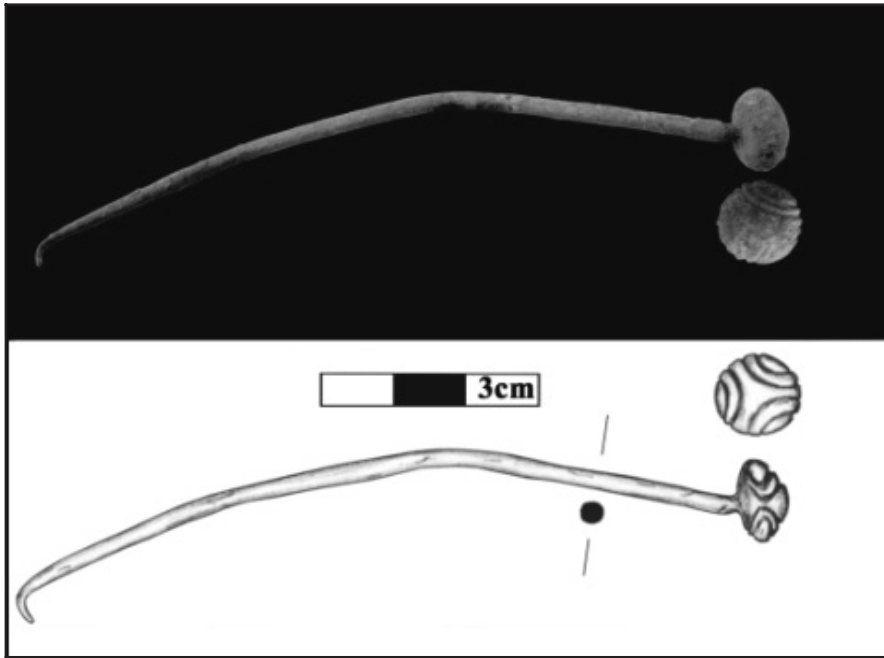
Resim 5

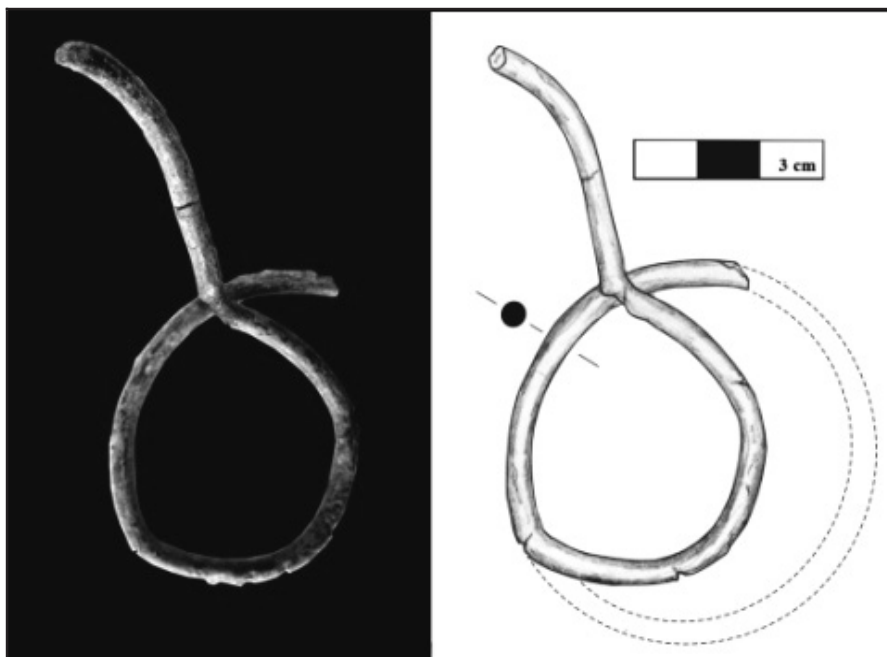
Resim 6

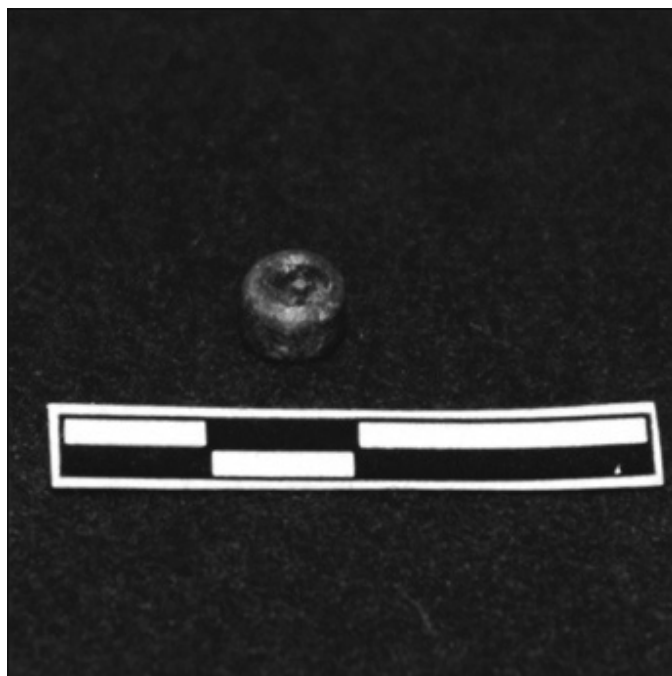
Resim 7

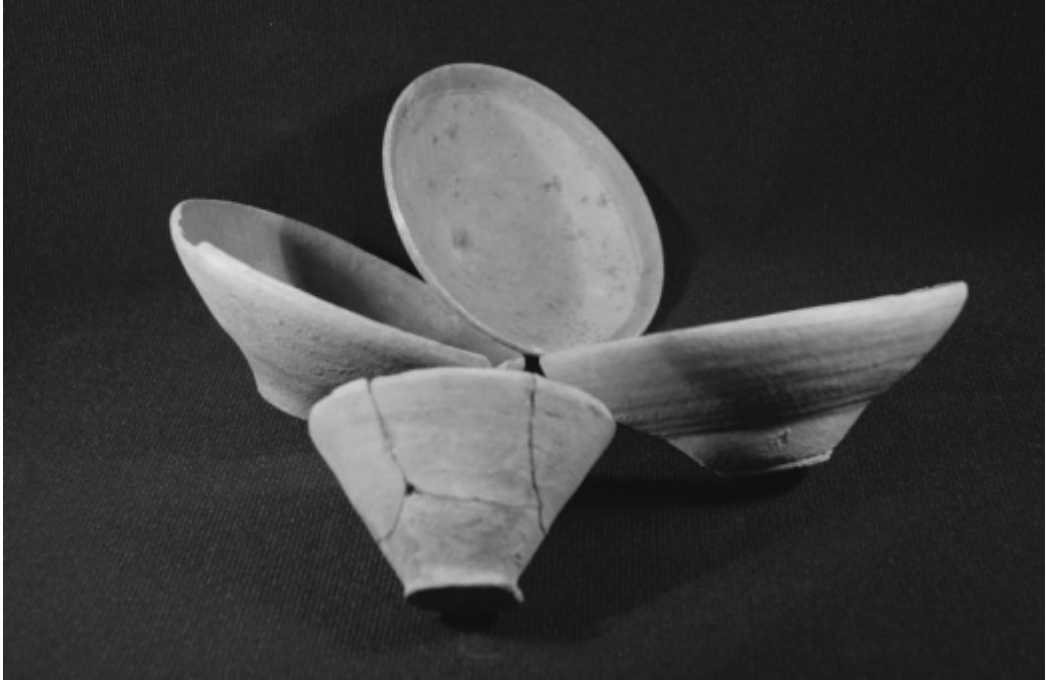
Resim 8

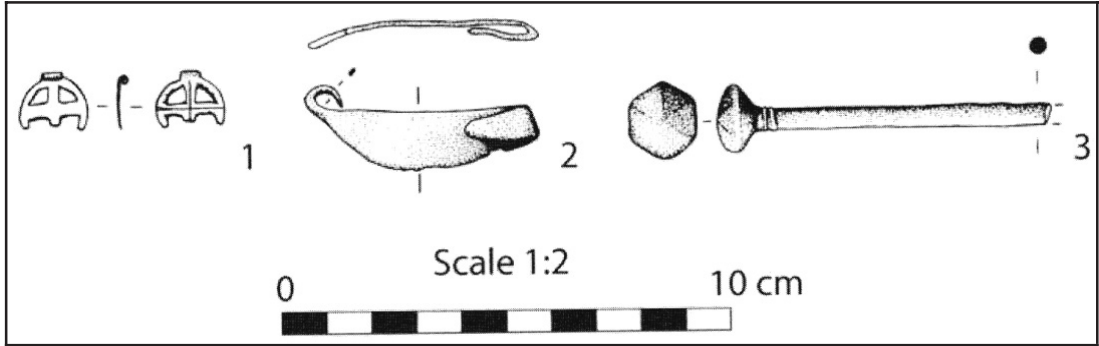
Resim 9

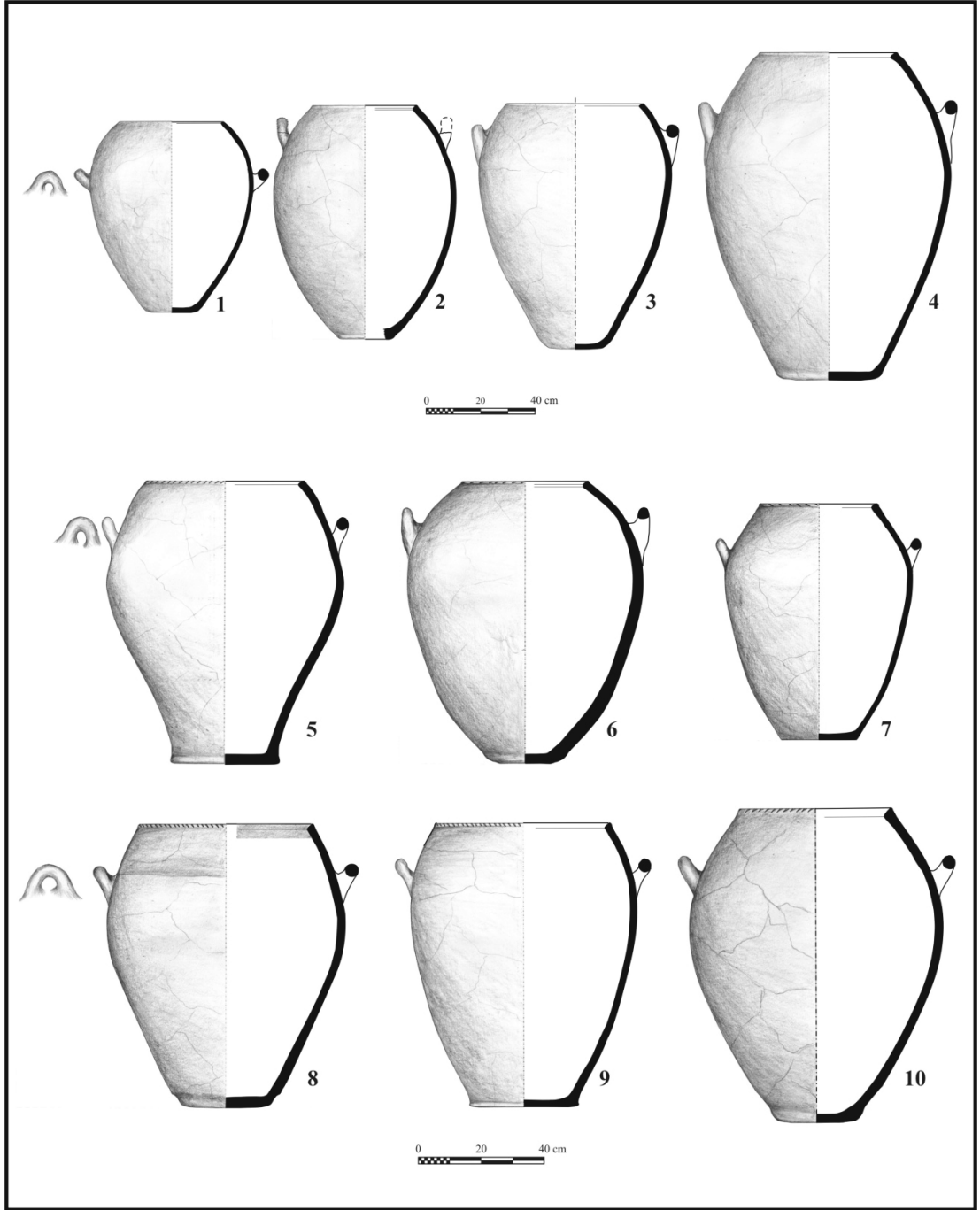
Resim 10

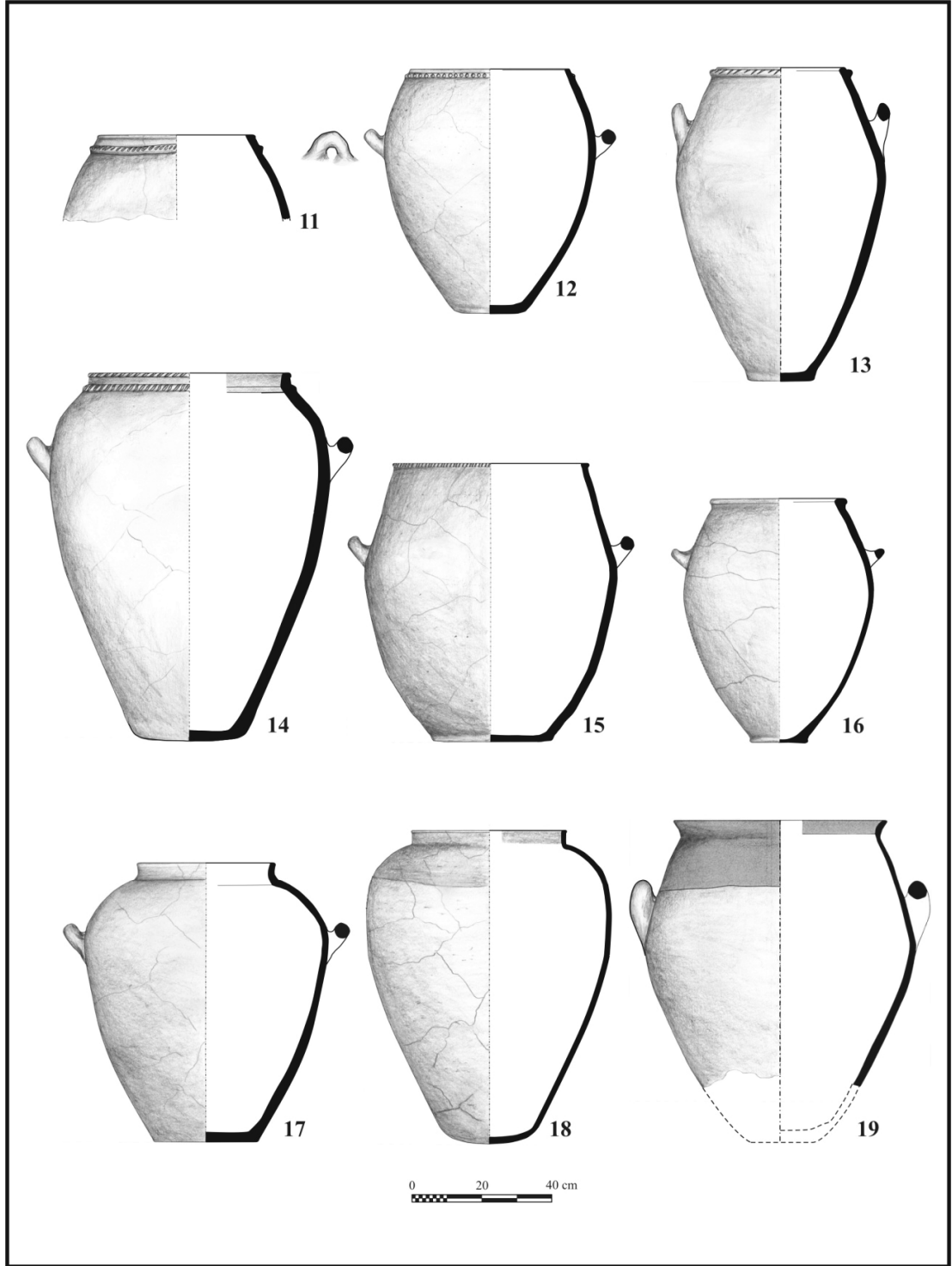
Resim 11

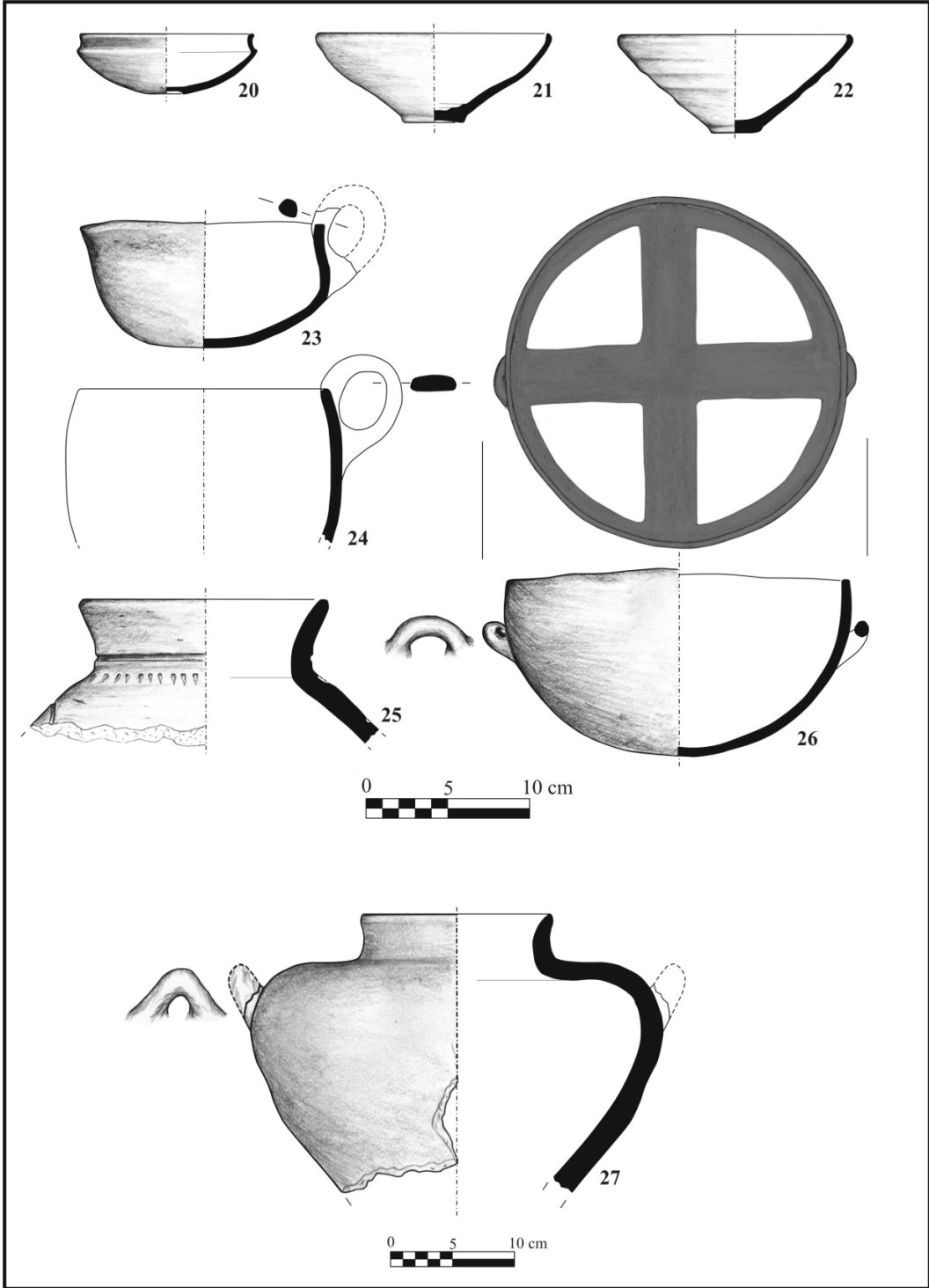
Resim 12

Çizim 1

Çizim 2

Çizim 3